

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Dopady industrializace na československou ekonomiku
v 50. a 60. letech**

**The effects of industrialization on the Czechoslovak economy
in 50 and 60 years**

Petra Sýkorová

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta ekonomická

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra SÝKOROVÁ**
Osobní číslo: **K17B0048K**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Název tématu: **Dopady socialistické industrializace na čs. ekonomiku v 50. a 60. letech**
Zadávající katedra: **Katedra financí a účetnictví**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Charakterizujte ekonomickou a hospodářskou situaci ČSR po 2. světové válce, důsledky, dopady.
2. Charakterizujte politickou situaci v okolním světě, období studené války, měnové reformy.
3. Charakterizujte proces industrializace v ČSR v návaznosti na zemědělství, řemeslnou činnost, průmysl a jejich dopady.
4. Charakterizujte nástup centrální plánované ekonomiky, kolektivizace a industrializace.
5. Odvoďte dopady na ekonomickou strukturu čs. hospodářství.

Rozsah grafických prací: neuveđen
Rozsah kvalifikační práce: 40 - 60
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

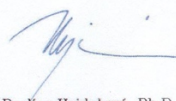
- BENEŠ, Zdeněk a kolektiv. *Rozumět dějinám*. Pardubice: Gallery, s. r. o. 2002. ISBN 80-86010-55-4.
- JECH, Karel a kolektiv. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.
- PRŮCHA, Václav a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2004. ISBN 80-7239-228-5.
- SIRŮČEK, Pavel a kolektiv. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie (vývoj - současnost - výhledy)*. Slaný: Melandrium, 200. ISBN 978-80-86175-034-4.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Čestmír Jarý
Katedra ekonomie a kvantitativních metod

Datum zadání bakalářské práce: 23. října 2018
Termín odevzdání bakalářské práce: 23. dubna 2019

Doc. Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
děkanka

Ing. Pavlína Hejduková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Dopady industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 9.5.2020

.....

podpis autorky

Poděkování

Touto cestou bych velmi ráda poděkovala PhDr. Čestmíru Jarému za odborné vedení, cenné teoretické i praktické rady a věcné připomínky, které mi byly věnovány v průběhu zpracování bakalářské práce.

Obsah

OBSAH.....	7
ÚVOD	9
CÍLE A METODIKA ZPRACOVÁNÍ PRÁCE	10
1 POLITICKÁ SITUACE V OKOLNÍM SVĚTĚ, OBDOBÍ STUDENÉ VÁLKY.....	12
1.1 POLITICKÁ SITUACE V OKOLNÍM SVĚTĚ (PO R. 1945)	12
1.2 OBDOBÍ STUDENÉ VÁLKY (50. – 80. LÉTA 20. STOLETÍ)	13
2 EKONOMICKÁ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE ČSR	16
2.1 DEKRETY VZTAHUJÍCÍ SE K ŘEŠENÉ PROBLEMATICE.....	16
2.2 POZEMKOVÁ REFORMA	21
2.3 HRADECKÝ PROGRAM.....	25
2.4 POLITICKÁ SITUACE ČSR PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	25
2.5 MĚNOVÉ REFORMY	26
2.6 DVOULETÝ HOSPODÁŘSKÝ PLÁN (1947–1948).....	27
2.7 CENTRÁLNÍ PLÁNOVANÁ EKONOMIKA	28
2.8 PRVNÍ SYSTÉMOVÁ TRANSFORMACE: ZNÁRODNĚNÍ A CENTRÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ.....	30
2.9 ROZPOR MEZI NOMINÁLNÍM A REÁLNÝM SYSTÉMEM CENTRÁLNÍHO PLÁNOVÁNÍ V ČESKOSLOVENSKU	31
2.9.1 Plán a zisk.....	31
2.9.2 Efektivnost investic.....	31
2.9.3 Nadměrná rozestavěnost.....	32
2.9.4 Rizika a jejich „uznání“	32
2.10 EKONOMIKA V LETECH PADESÁTÝCH A ŠEDESÁTÝCH	32
3 ZEMĚDĚLSTVÍ V ČSR PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	37
3.1 PROBLÉMY ZEMĚDĚLSTVÍ	37
4 KOLEKTIVIZACE ZEMĚDĚLSTVÍ V ČSR.....	40
4.1 1945-1960.....	40

4.1.1	Osídlení pohraničí.....	40
4.1.2	Kolektivizace.....	41
4.1.3	Koncept průmyslové supervelmoci.....	45
4.1.4	Shrnutí vývoje československého zemědělství 1945-1960.....	46
4.2	ŠEDESÁTÁ LÉTA – PŘECHODNÉ OBDOBÍ.....	46
4.2.1	Ekonomická reforma.....	48
4.2.2	Shrnutí šedesátých let.....	49
5	DOPADY INDUSTRIALIZACE ZEMĚDĚLSTVÍ NA EKONOMICKOU STRUKTURU ČS. HOSPODÁŘSTVÍ	
	50	
6	ZÁVĚR.....	53
	SEZNAM POŽITÝCH ZDROJŮ.....	55
	TIŠTĚNÉ ZDROJE.....	55
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	57
	PRÁVNÍ NORMY ČESKÉ REPUBLIKY.....	59
	SEZNAM TABULEK.....	61
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	62
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	63
	ABSTRAKT	
	ABSTRACT	

Úvod

Téma „Dopady industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech“ jsem si vybrala jako svou bakalářskou práci, protože se velice zajímám o toto do jisté míry revoluční období změn, které se projevilo zejména v hospodářském a ekonomickém životě lidí. S odstupem času je možné vidět klady i zápory a hodnotit situaci z pohledu 21. století. Téma je zajímavé v pochopení ekonomických souvislostí, kdy mi velmi pomohlo mé studium na Západočeské univerzitě v Plzni, Fakultě ekonomické, obor Podniková ekonomie a management.

Industrializace zemědělství je spojená s násilnou kolektivizací zemědělství, kdy byla přetřhána nejen sociální pouta rodin s polnostmi, ale také násilný přechod ekonomiky země k centrálnímu direktivnímu plánování orientované na komunistickou SSSR.

V úvodu své práce se věnuji politické situaci v okolním světě po roce 1945 a v období tzv. „studené války“ v 50. až 80. letech 20. století. Přináším ucelené informace o politické a hospodářské situaci v 50. letech, formování Evropy na část kapitalistickou a část komunistickou ovládanou SSSR. V práci je podrobně vysvětlen násilný postup kolektivizace, znárodnování a měnové reformy. ČSR se dostala pod nadvládu SSSR, kdy byla přímo direktivně řízena z Moskvy, byli jsme nuceni plnit tzv. pětileté plány po vzoru SSSR. Důsledky jsou v naší společnosti viděny dodnes.

Ve své práci se zaměřuji na ekonomickou podstatu ekonomických reforem v 50. a 60. letech. Charakterizuji ekonomickou a hospodářskou situaci Československa po 2. světové válce, změny politické, sociální, kulturní, ekonomické a hospodářské, které se ve společnosti udály. Změny, které násilně prováděla Komunistická strana Československa. Změny, které ovlivnily Československou republiku na dlouhá desetiletí.

Cíle a metodika zpracování práce

Hlavním cílem bakalářské práce je pomocí dílčích cílů, které analyzují a charakterizují situace v Československu v daném období, syntetizovat dopady industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech. V bakalářské práci se zaměřuji na industrializaci zemědělství.

V návaznosti na hlavní cíl bakalářské práce jsou specifikovány dílčí cíle bakalářské práce:

- analýza politické situace v okolním světě po 2. světové válce a v období tzv. studené války v 50. a 60. letech 20. století,
- rozbor ekonomické a hospodářské situace v Československu po 2. světové válce a následné hodnocení ekonomické a hospodářské situace, popis právních předpisů, které se vztahují k řešené problematice, význam pozemkových reforem,
- identifikace měnových reforem uskutečněných v Československu po 2. světové válce a jejich dopad na ekonomiku,
- charakteristika plánované centrální ekonomiky a jejího nástupu v Československu,
- syntéza nástupu kolektivizace a industrializace
- shrnutí dopadů industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech a vypracování závěru bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce je přiblížit hospodářské změny v 50. a 60. letech, což nám pomůže pochopit politickou a hospodářskou situaci v ČSR v tomto období. Dílčími cíli práce je definovat změny, které měly vliv na československou ekonomiku a na reformy, které v tomto období proběhly a dále také nastínit situaci přechodu na centrální plánovanou ekonomiku po vzoru SSSR a také na kolektivizaci zemědělství. V práci syntetizuji podrobněji industrializaci zemědělství po 2. světové válce v ČSR, proces kolektivizace, vytvoření družstev, stáních statků a strojních traktorových stanic. Na základě analýzy politické a hospodářské situace v ČSR po druhé světové válce vyvozují implikace pro současnost.

Při psaní této práce jsem prostudovala velké množství odborných knih, zákonů, dekretů či odborných publikací, které mi pomohly při sepsání této práce. Snažila jsem se do práce začlenit mnoho, dle mého názoru, důležitých faktů a ekonomických ukazatelů, ale toto téma je velmi náročné a složité, proto vše v práci není možné uvést. Myslím si, že tato bakalářská práce přinese souhrnný, ucelený obraz ekonomické a politické situace v ČSR v 50. a 60. letech 20. století.

1 Politická situace v okolním světě, období studené války

1.1 Politická situace v okolním světě (po r. 1945)

Druhá světová válka skončila kapitulací Japonska 2. září 1945 a probíhala na území 40 států. V armádách bojovalo kolem 110 miliónů lidí. Svou velikostí překonala první světovou válku, která probíhala v letech 1914–1918. Odhady celkové výše vojenských nákladů a škod jsou kolem 3 000 až 5 000 miliard předválečných US dolarů. V bojích ve druhé světové válce zemřelo 50–55 miliónů lidí, z toho většina civilistů. Národy trpěly podvýživou. Milióny lidí byly bez domova, zahynuly v koncentračních táborech nebo si nesly doživotní zdravotní následky. Materiální škody byly v různých zemích odlišné. Škody zemí protifašistické koalice byly odhadnuty takto (pořadí podle výše škod v mld. US dolarů předválečné kupní síly): SSSR 585, Polsko 30,9, Francie 23,5, Jugoslávie 11,6, Velká Británie 7,1, Československo 4,7, dále následovaly Nizozemsko, Řecko a Belgie. Z mocností bylo nejvíce zničeno Německo, daleko menší škody utrpěla Itálie a Japonsko (Sirůček 2007).

Druhá světová válka změnila poměr sil mezi velmocemi, mnohé evropské a asijské státy se přiklonily k cestě levicové orientace. Důsledkem války byl také rozpad koloniálních impérií. Do pomyslného nejvyššího žebříčku politického světa vynesl konec války vítězné velmoci Spojené státy americké a SSSR. Mezi lety 1944–1949 byl znatelný velký posun doleva, který ovlivňovala zkušenost z krizových a válečných let, ovlivňovalo to také spojování vítězné mocnosti SSSR za ideje socialismu. V poválečných letech se vytvořily levicové vlády mimo SSSR, Mongolska, Čínské lidové republiky, Korejské lidově demokratické republiky také ve Francii, Itálii a Velké Británii. V Řecku začala občanská válka. Koloniální mocnosti postihl rozpad impérií nejvíce v Asii, kde do roku 1949 vyhlásily nezávislosti státy: Indie, Pákistán, Barma, Vietnam, Indonésie, Korea, Filipíny, Sýrie, Izrael, Etiopie. V roce 1949 skončila občanská válka v Čínské lidové republice (Sirůček 2007).

Ve 2. světové válce bojoval takřka celý svět. Po skončení války 2. září 1945 existovalo pět hlavních vítězů války, kteří byli schopni ovlivnit poválečné uspořádání. Vedle států Velké trojky, tedy SSSR, USA a Velké Británie to byla ještě Francie a Čína. Klíčovou úlohu v rozdělení Evropy a zbytku světa sehrála postupimská konference v červenci–srpnu 1945 a dále konference 51 států světa, konaná v dubnu až červnu 1945 v San

Franciscu, kde byl vypracován návrh Charty OSN, který byl podepsán 26. 6. 1945 a její ratifikace na prvním zasedání Valného shromáždění OSN dne 24. 10. 1945 vedla k vytvoření Organizace spojených národů – mezinárodní organizace na ochranu míru, garantování sociálního pokroku a lidských práv, jakož i zvyšování blahobytu národů. Pěti hlavním vítězům 2. světové války bylo dáno stálé místo v Radě bezpečnosti OSN s právem veta (Bělina 2002).

Politická situace v Evropě po 2. světové válce byla dosti složitá. Zástupci vítězných spojenců – tj. premiér Velké Británie – Winston S. Churchill, Spojených států amerických – Harry S. Truman a Svazu sovětských socialistických republik – Josef V. Stalin se sešli v Postupimi, kde se konala několika denní konference, která skončila dne 2. 8. 1945 sepsáním Postupimského protokolu o poválečném rozdělení Evropy. V Postupimi bylo také rozhodnuto o poválečném odsunutí Němců z Polska, Československa a Maďarska a byly řešeny válečné reparace.

1.2 Období studené války (50. – 80. léta 20. století)

Období studené války je spojeno s vytvořením politického světa rozděleného na dva tábory na kapitalistický a komunistický (viz Mapa č. 1).

Vznikl tzv. bipolární svět, kdy v čele kapitalistického světa stály Spojené státy americké a na druhé straně komunistické v čele Svaz sovětských socialistických republik. Začalo soupeření mezi těmito dvěma velmocemi – ve vědě, kosmu, sportu. Počátek období studené války je v mnoha publikacích spojen se spory o Marshallův plán, kde americký politik Marshall navrhl v roce 1947 systém půjček na oživení ekonomik pro země, které byly poškozeny 2. světovou válkou. Marshallův plán – Program pro obnovu Evropy byl vytvořen jako tažení proti hladu, bídě, zoufalství a chaosu. Jedinou podmínkou pro poskytnutí byla vzájemná koordinace ekonomických programů zúčastněných zemích a postupný přechod k hospodářské integraci. Československá vláda plán přijala, ale pod nátlakem J. V. Stalina odvolala. Bylo to v důsledku odmítnutí plánu SSSR na konferenci zástupců ministrů v Paříži na přelomu června a července 1947. Program

byl odmítnut sovětským ministrem zahraničí Molotovem a jeho týmem 80 poradců (Bělina 2002).

Obrázek 1 Mapa – Evropa po 2. světové válce (1945–1965)

Zdroj: Informační systém Masarykovy univerzity (2019)

Marshallův plán tvořily investice ze strany Spojených států, prostředky méně než 3 procenta kombinovaných národních příjmů zemí, které je obdržely. To vedlo k relativně mírnému růstu HDP v těchto zemích během čtyřletého období, kdy byl plán v platnosti.

Marshallovy plány byly obecně chváleny za zoufale potřebnou podporu, kterou dal americkým evropským spojencům. Jako konstruktér plánu sám George C. Marshall řekl: „Naše politika není namířena proti žádné zemi, ale proti hladu, chudobě, zoufalství a chaosu.“¹ (History.com Editors 2020)

Dále se projevovaly spory s poválečným rozdělením Německa, které bylo rozděleno dle Postupimské konference na 4 zóny, na 2 části SRN – Spolkovou republiku Německa spolu se západním Berlínem, které spravovali spojenci USA, Francie a Velká Británie a druhou část NDR – Německou demokratickou republiku spolu s východním Berlínem, které spravoval SSSR. Mezi další mezníky ve vzniku studené války lze také považovat vytvoření NATO² v roce 1949 a vytvoření Varšavské smlouvy³ v roce 1955. Jedním

¹ Vlastní překlad autorky bakalářské práce

² NATO – Severoatlantická aliance byla založena 4. dubna 1949 jako politické sdružení. Původně bylo sídlo NATO v Paříži, ale roku 1966 vystoupila z NATO Francie a sídlo se přesunulo do Bruselu.

z mnoha důsledků studené války bylo také neprodyšné uzavření hranic mezi východním a západním blokem, které spočívalo v důsledné ochraně území, vybudováním železných plotů na hranicích a nepřetržité ochraně hranic vojenskou pohraniční stráží.

Západoevropská integrace pokračovala založením Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropským společenstvím pro atomovou energii (EUROATOM) na základě Římských smluv podepsaných dne 25. 3. 1957 v Římě za účasti států Belgie, Francie, Itálie, Lucemburska, Nizozemí a SRN. V roce 1967 došlo k propojení společenství EUROATOM a EHS a vzniklo Evropské společenství (ES). Organizační strukturu ES tvořila Evropská komise (výkonný orgán), Evropský soudní dvůr, Evropský parlament. Rozhodnutí přijímala Rada ministrů spolu s Evropskou radou hlav států a vlád. V roce 1972 se ES rozšířilo o Velkou Británii, Dánsko a Irsko ke dni 1. 1. 1973. První summit se konal v listopadu 1975 v Paříži a jednání tvořily otázky z řad ekonomie, finanční politiky, mezinárodního obchodu a energetiky. Summit se od roku 1975 koná každoročně, vždy v některé z členských zemích. Postupem času se do otázek ES dostávaly politické problémy, zejména vztah Sovětského svazu a zemí Varšavského paktu. Od roku 1976 se jednání zúčastnili též zástupci Kanady (Bělina, 2002).

K uvolnění tzv. „studené války“ došlo až v 80. letech s nástupem Michala S. Gorbačova, který začal uplatňovat tzv. „perestrojku“ a začal navazovat kontakty s USA.

---

³ Varšavská smlouva – spolek, který byl založen 14. května 1955 jako reakce na založení NATO. Smlouvu podepsaly Sovětský svaz, Maďarsko, Československo, Polsko, Bulharsko, Rumunsko, Albánie a NDR.

2 Ekonomická a hospodářská situace ČSR

2.1 Dekrety vztahující se k řešené problematice

V této kapitole podrobně analyzuji dekrety, které se vztahují k problematice bakalářské práce. Níže uvedené poválečné dekrety měly vliv na ekonomickou a hospodářskou situaci v ČSR po druhé světové válce.

Dekretem Presidenta republiky č. 63/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945 byla zřízena Hospodářská rada a její podřízené úřady: Generální sekretariát a Státní úřad plánovací, který byl základním pilířem budoucího plánování hospodářství.

Hospodářská rada měla tyto pravomoci:

- a) „zjednávatí a udržovati přehled o celkovém hospodářském stavu ve státě,
- b) vypracovávatí hospodářský plán ve všech oborech hospodářského života a běžně jej doplňovatí,
- c) navrhovatí konkrétní opatření a konkrétní úkoly za účelem provedení hospodářského plánu“ (Aion CS, s.r.o. 2019).

„Nejobtížnější byla situace v prvních měsících po osvobození, kdy bylo třeba odstranit bezprostřední následky válečných destrukcí, obnovit činnost průmyslových podniků, dopravy a produkční schopnost zemědělství a zabezpečit elementární potřeby obyvatelstva, zejména v potravinách“ (Průcha 1978, s.10).

„Po ustanovení národních správ a zahájení pozemkové reformy se stal v létě 1945 ústředním bodem revolučního pohybu požadavek znárodnění. (...) Prezident Dr. E. Beneš podepsal 24. října 1945 čtyři dekrety o znárodnění, které zestátnovaly klíčový a velký průmysl, banky a pojišťovny. V průmyslu se znárodnění vztahovalo na všechny podniky v klíčových oborech a jinde na velké podniky s více než 150-500 zaměstnanci, v několika oborech byla hranice pro znárodnění stanovena podle kapacity výrobního zařízení. (...) Vznikající národní podniky se staly jádrem veřejného sektoru hospodářství, který se po revolučních politických přeměnách v roce 1948 rychle přetvářel v sektor socialistický. V průmyslu bylo znárodněno přes 3000 podniků (technických jednotek), tj. 16,4 % z celkového počtu průmyslových podniků, v nichž

v březnu 1947 pracovalo 61,2 % zaměstnanců průmyslu. Výrobní kapacita znárodněných podniků představovala téměř dvě třetiny československého průmyslového potenciálu“ (Průcha 1978, s. 10).

Vyhlášením historických znárodnovacích dekretů dne 28. října 1945 byla osvobozená republika postavena na nové základy, znárodněním rozhodující části národního hospodářství 60–70 % průmyslu, veškeré akciové banky a veškeré pojišťovny (*25 let Československa* 1970).

Dekret presidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

Tento dekret se týkal strategických odvětví, důležitých podniků pro chod ekonomiky. Obsahoval zestátnění dolů, energetických podniků, železáren a oceláren, sléváren s více jak 400 zaměstnanci, válcoven a lisoven, podniků kovodělného a elektrotechnického s více jak 500 zaměstnanci, podniků zbrojního průmyslu, podniků z chemického průmyslu, podniků z oboru chemicko-farmaceutického, těžby a ložisek magnésitu, kaolinu, slídy, živce, žáruvzdorných hlín a jílu, podniků pro výrobu cementu, podniků pro výrobu technického porcelánu s průměrem zaměstnanců větších jak 150, podniků pro výrobu skla s vanovým zařízením pro nepřetržitý provoz, podniků pro výrobu skla s denním plánem větším než 1000 litrů, podniků stavebních, dále podniků s obory technické keramiky a kachlového zboží, cihlářské podniky s více jak 200 zaměstnanci, podniků pilařských, tkalcoven, přádelen, tkalcoven, oděvních podniky s více jak 500 zaměstnanci. Za znárodněný majetek byla za stanovených podmínek poskytována náhrada ať už ve formě cenných papírů, v hotovosti či v jiných hodnotách. Pro poskytování náhrad se zřídil Fond znárodnovaného hospodářství se sídlem v Praze, který se stal samostatnou právnickou osobou. Ze znárodněných podniků vznikly národní podniky. Národní podnik se zapisoval jako firma do rejstříku u krajského soudu. Zřízení národního podniku se vyhlásilo v Úředním listě a v Úředním věstníku (Aion CS, s.r.o. 2019).

Dekret presidenta republiky č. 101/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského

Tento dekret znárodňoval cukrovary, průmyslové lihovary a rafinerie lihu, pivovary s produkcí více než 150 000 hl piva, mlýny s produkcí více než 60 tun obilí za den, podniky na výrobu umělých jedlých tuků s více jak 150 zaměstnanci, podniky na výrobu čokolády a cukrovinek s více jak 500 zaměstnanci. Ze znárodněných podniků vznikly národní podniky. Národní podnik se zapisuje jako firma do rejstříku u krajského soudu. Náhrady provádí Fond znárodnovaného hospodářství, zřízený podle dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků (Aion CS, s.r.o. 2019).

Dekret presidenta republiky č. 102/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění akciových bank

Tento dekret se týkal znárodnění akciových společností, které provozují bankovní a peněžní obchody. Znárodněním se stávají národními podniky. Národní podnik se zapisuje jako firma do rejstříku u krajského soudu. Náhrady jsou za akcie, které přísluší vlastníkům podle úředních cen aktiv a pasiv. O správnosti zjištěné ceny rozhoduje ministr financí po slyšení Revisní jednoty bank. Náhrada za akcie je vyplácena v cenných papírech, v hotovosti či v jiných hodnotách. Náhrady provádí Fond znárodnovaného hospodářství, zřízený podle dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků (Aion CS, s.r.o. 2019).

Dekret presidenta republiky č. 103/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění soukromých pojišťoven

Tento dekret se týkal zestátnění soukromých pojišťoven. Znárodněním vznikají z pojišťoven národní podniky, které jsou samostatnou právnickou osobou. Zapisují se do obchodního rejstříku. Vznikají stanovy, které upravuje a mění vláda. Stanovy právně upravují poměry pojišťoven. Správu pojišťoven řídí a zastupuje představenstvo, skládající se z předsedy, místopředsedy a dalších tří až devíti členů. Za majetkové újmy náleží náhrada, kterou určuje ministr financí. Náhrady jsou vypláceny v cenných papírech, v hotovosti či v jiných hodnotách. Náhrady provádí Fond znárodnovaného

hospodářství, zřízený podle dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků (Aion CS, s.r.o. 2019).

Rozsah znárodnění je podmíněn:

- a) politickou situací – vnitřní a mezinárodní situací,
- b) různou strukturou výroby – určuje podniky a odvětví, které bude stát preferovat,
- c) ekonomickou únosností – stát neznárodněje podniky, které jsou nevyspělé a není je možné zařadit do organizované velkovýroby, pokud není dán důvod vyvlastnění z politického důvodu.

Např. v ČSR byl již v první etapě znárodnění dekretem z 24. 10. 1945 znárodněn celý báňský a hutní průmysl, 80 % cukrovarnického průmyslu, 73 % elektrárenského, 72 % chemického, 65 % sklářského, 53 % kožedělného, 50 % plynárenského, 47 % textilního, 45 % papírenského, 31 % lihovarnického, 25 % oděvního, 9 % potravinářského a 8 % dřevoprávního. Stavebnictví se tato I. etapa znárodnění téměř nedotkla. Ve znárodněném průmyslu bylo 570 000 dělníků, v neznárodněném v týchž odvětvích asi 430 000 dělníků. Celkem bylo v I. etapě znárodněno 62 % všeho průmyslu (Kyprová 1960).

Vzniká více sektorové hospodářství v tzv. přechodném období. Hospodářství s několika ekonomikami, které nejsou odděleny, ale které se vzájemně prolínají a ovlivňují. Ekonomické vztahy se vytvářejí a mění s kvalitou celé výroby.

Únor 1948⁴ otevřel také cestu ke druhé etapě znárodnění. Na kapitalistický sektor připadalo v roce 1947 ještě asi 25 % vytvořeného národního důchodu. Nejsilnější pozice zaujímal ve stavebnictví, velkoobchodě a zahraničním obchodě. Druhá etapa znárodnění byla uzákoněna na jaře 1948 a zahrnovala ty soukromé podniky, které zaměstnávaly kdykoli od ledna 1946 více než 50 osob. V určených průmyslových oborech důležitého veřejného zájmu se znárodněovaly všechny podniky bez ohledu na počet zaměstnanců.

---

⁴ Únor 1948 – jedná se o komunistický puč – převrat. V únoru 1948 vyvrcholila vládní krize na základě této krize prezident Edvard Beneš přijal demisi nekomunistických ministrů a byly doplněny navrženými komunistickými kandidáty. Tento krok vedl k nastolení komunistické diktatury.

Monopolem státu se staly velkoobchod, zahraniční obchod a mezinárodní zasilatelství, kde byly znárodněny všechny podniky. V prosinci 1948 se pak znárodnění rozšířilo na nestátní železnice, veškerou veřejnou silniční dopravu, vodní a leteckou dopravu. Bankovní systém, který již v roce 1945 byl zjednodušen a specializován oddělením krátkodobého a dlouhodobého úvěrování. Dosavadní úvěrní družstva a spořitelny se změnily v jednotný typ lidových peněžních ústavů, s hustou sítí poboček (státních spořitelen) na celém území republiky (Průcha 1978).

Rok	Dělníci	Zaměstnanci	Družstevní rolníci	Ostatní družstevní výrobci	Drobní a střední rolníci	Ostatní drobní živnosníci a řemeslníci	Podnikatelé, kapitalisté, svobodná podnikání
1930	57,3	6,8	-	-	22,2	8,2	5,5
1950	56,4	16,4	0	0	20,3	3,8	3,1
1961	56,3	27,9	10,6	1,2	3,5	0,4	0,1 ¹
1968	58,2	29,7	8,3	1,1	2,2	0,4	0,1 ¹

Tabulka 1 Sociální složení obyvatelstva (v %)

Zdroj: *25 let Československa: statisticko-ekonomický přehled vývoje socialistického Československa v letech 1945–1970* (1970, s.7)

Z výše uvedené tabulky sociálního složení obyvatelstva v letech 1930 až 1968 vidíme postupné změny, které se prováděly v 50. a 60. letech 20. století. Vidíme postupnou likvidaci sociální vrstvy drobných a středních rolníků, kteří se v důsledku kolektivizace stávají družstevními rolníky nebo zaměstnanci. V důsledku komunistických reforem se změnila celá struktura sociálního složení obyvatelstva. Hospodařící rolníci byli zejména kulaci⁵, kterým byla vzata půda a byli násilně vystěhováni z vesnic. Někteří kulaci byli dokonce uvězněni. Vystěhováním a kolektivizací byla zlikvidována osobní zodpovědnost za rodinné statky, byla přetrhána sociální pouta. Důsledky vidíme často i dnes.

⁵ Kulak – ruské označení pocházející pro bohaté rolníky. V Čechách používané v 50. letech v souvislosti s kolektivizací. Kulak označoval rolníka hospodařící s polnostmi převyšujícími 15 ha.

2.2 Pozemková reforma

Pozemková reforma⁶ je úzce spjatá s poválečnou industrializací ČSR. Pro nastínění problematiky je nutné vycházet již z první pozemkové reformy z roku 1919, která znamenala obrovské změny ve vlastnictví půdy. Níže je uvedena situace v roce 1919 a důvody, které vedly k pozemkové reformě v roce 1919.

Situace před pozemkovou reformou ze dne 16. 4. 1919 byla taková, že převážná část zemědělské půdy byla ve vlastnictví velkostatků, církve a měst, jen zlomek půdy byl ve vlastnictví drobných hospodářů.

Největší velkostatky v Čechách seřazené dle Dr. Macka: „Znárodnění a zlidovění české půdy“, které vytvořil dle Tittlova schématu velkostatků byly před pozemkovou reformou v Čechách mezi největšími vlastníky velkostatky osob fyzických rodin: Schwarzenberg 252 400 ha, Černín 61 400 ha, Colloredo – Mansfeld 57 900 ha, Habsburg 57 800 ha, Kinský 57 400 ha, Waldstein 45 400 ha, Thun 41 500 ha a další. Mezi velkostatky církevní, řádové a fondové se v Čechách řadili mezi první: Arcibiskupství pražské 23 100 ha, Premonstráti 22 000 ha, Kapitula svatovítská 10 900 ha a ostatní. Mezi největší velkostatky obcí v Čechách patřili: Písek 6 900 ha, Kašperské hory 5 500 ha, Locket 5 400 ha, Most 4 600 ha, Plzeň 4 000 ha, Rokycany 3 300 ha a ostatní (Voženílek, 1919).

Dle Dr. Ing. Jana Voženílka, který v knize „*O rozdělení velkostatků k účelu vnitřní kolonizace*“ analyzoval níže uvedené důvody, které předcházeli pozemkové reformě. Mezi jedny z mnoha důvodů uvedl:

- a) **sociální stránku** – kdy je statisíce lidí vystaveno hospodářské bídě a zániku jejich drobných podniků, nedostává se jim prostředků pro zabezpečení jejich rodin. Velkostatek – latifundium zbavuje drobný lid možnosti nabýt půdu vlastní a hmotně se osamostatnit,

---

⁶ Agrární reforma z r. 1919 – bylo zabráno přes 4 milióny ha velkostatkářské a církevní půdy, tedy asi 1/3 veškeré půdy v ČSR. Z toho však jen 640 000 ha bylo dáno (za výkup) rolnictvu, a to z části i 30 hektatorovým kulakům, 1 100 000 ha uniklo spekulaci a volným odprodeje tzv. zbytkových statků a navíc 2 300 000 ha bylo ze záboru opět vyňato a vráceno velkostatkářům většinou cizí národnosti.

- b) koncentrování pozemkové renty** – pozemková renta byla koncentrována na několik málo rodin velkostatkářů, kteří využívali velké důchody z půdy a statisíce drobných lidí jsou zbaveni možnosti nabytí potřebné půdy, žijící v bídě a v nedostatku,
- c) hlad po půdě** – nedostupnost půdy v držení velkostatků má za následek vyhladňování a opouštění venkova, opouštění zemědělského obyvatelstva venkov a stěhování do měst v důsledku nemožnosti vlastnit hospodářskou půdu, která by uživila a osamostatnila zemědělské obyvatelstvo. Hledání výhodnějších pracovních míst a zbavování se pracovních sil v zemědělství,
- d) drobení usedlostí** – lid ve snaze získat půdu do svého vlastnictví sahá po dostupné půdě malých drobných zemědělců a malých podniků. Tato půda, která není vázaná ustanovením fideikomisním⁷. Vznikají trpasličí podniky, které nemohou majiteli zaručit samostatnou existenci. Mezi lety 1900–1910 přibýlo v Čechách asi 29 000 podnikatelů v zemědělství, ale počet obyvatel činných v zemědělství v těchto letech klesl o 120 000. Klesající čísla počtu obyvatel činných v zemědělství jsou v důsledku drobení malého a středního majetku pozemkového, neboť majetek velkostatku zůstal nezměněn,
- e) velkostatek skupuje drobné usedlosti** – velkostatek představuje přímé nebezpečí zejména pro drobné usedlosti, které sousedí s velkostatkem. Velkostatek nákupem sousedního statku zhoršuje neudržitelný poměr mezi velkostatkem a malými drobnými usedlostmi. Nákupem se ohrožuje stabilita sociálních a politických poměrů,
- f) dlouhodobý pronájem** – hlad po půdě způsobuje jakýsi nový druh nevolnictví – pachtu parcelového,⁸
- g) absence velkostatkáře** – obhospodaření velkostatků větších jak tisíce ha, se děje za absence majitele velkostatku, který se až na ojedinělé případy zdržuje trvale v zahraničí. Bohaté výtěžky z české půdy a české práce plynou přes státní hranice do zahraničí.

---

⁷ Fideikomisní – rodinný majetek, který zakladatel zajistil pro rod ustanovením o jeho nezcizitelnosti a dědické posloupnosti. Zdroj: <http://www.slovník-cizich-slov.net/fideikomisni-panstvi-1266066112/>

⁸ Pacht parcelový – pronájem půdy, právo nejen užívat, ale i požívat.

Tyto výše uvedené důvody vykazují o nutnosti zrušení velkostatků a latifundií⁹. Touha lidu po svém pozemku, který se stává pro lid hospodářsky sebezáchovný a potřebný ke své samostatnosti. Nutnost odstranění ochrany fideikomisní, která brání k nakládání s půdním majetkem a k rozvoji venkova (Voženílek 1919).

Úbytek obyvatelstva v letech 1900–1910 je patrný z níže uvedené tabulky:

V desetiletí 1900-1910 bydlilo v v Čechách*

V osadách	% ze všeho obyv. v r 1900	% ze všeho obyv. v r 1910	Kategorie osad:
pod 2000 obyv.	59,1	55,56	vesnice
2000 - 5000	15,65	15,96	městečka
nad 5000	25,25	28,47	města

*) Vyňato z díla Dr. R. Rolíčka: Agrární politika

Tabulka 2 Úbytek obyvatelstva v letech 1900-1910

Zdroj: Voženílek (1919, s. 30)

Pozemková reforma byla provedena na základě záborového zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n. Dále Zákon č. 318 Sb. z. a n. ze dne 27. května 1919 o zajištění půdy drobným pachtýřům, který zajišťoval drobným zemědělcům, kteří hospodařili na najatém pozemku nepřetržitě od 1. října 1901 do dnešního dne tj. 27. května 1919 nebo nejméně do roku 1914, kdy následkem narukování do první světové války se museli hospodaření na půdě vzdát, zajišťoval možnost získat tuto půdu do svého osobního vlastnictví nebo možný další nájem půdy za stejných podmínek, za kterých již měli půdu pronajatou. Zákon o zajištění půdy drobným pachtýřům se stahoval jen na půdy, které byly odebrány dle zákona záborového zákona č. 215 Sb. z. a n., dále na pozemky, které byly zapsány v zemských deskách¹⁰ nebo jsoucí hospodářskou součástí statku, v zemských deskách zapsaného. Nároky také nesměly být uplatňovány na pozemky obecní a na pozemky určené ke komunálnímu účelu (stavbě nemocnic, komunikací, rodinných domků, sirotčinců). V případě, že by byla uplatňovaná náhrada na pozemky, které jsou již předělány v rybníky či vinice, popř.

⁹ Latifundie – rozsáhlé zemědělské pozemky ve vlastnictví jedné rodiny.

¹⁰ Zemské desky – byly předchůdcem pozemkových knih (rejstříku o vlastnictví půdy a nemovitostí). Zápisem do pozemkových knih se majetek stával dědičným majetkem rodu.

na průmyslový podnik, tak je však majitel povinen dáti náhradou jiný pozemek. Nároky na odprodej nemají nájemci, kteří byli nájmem vázáni služební nebo pracovní povinností. Žadatel mohl požadovat půdu jen do celkových vlastněných 9 ha. Kromě půdy může nájemce žádat také i budovy, hospodářská stavení, dvory a zahrady, pokud je dosud na základě nájmu používal.

Cena pozemku používaného se stanoví soudem dle ceny z roku 1913. Cena bude splatná najednou před vkladem vlastnického práva do knih nebo v desetiletých splátkách splatných vždy k 1. říjnu každého roku s úrokovou mírou z nedoplatků stanovenou na 4 procenta. Nedoplatek bude zajištěn právem zástavním, zapsaným v pozemkových knihách. O půdu je možné žádat do 12 týdnů ode dne, kdy vyšel zákon č. 318 Sb. z. a n. o zajištění půdy drobným pachtýřům (Ulrich 1919).

V zemědělské politice prosadila KSČ již v roce 1947 uzákonění druhé etapy pozemkové reformy, která se začala realizovat od ledna 1948. Jejím obsahem byla revize předválečné agrární reformy (v podstatě důsledná aplikace zákonů z let 1918–1920, které později nebyly dodržovány). Tím byly definitivně zlikvidovány někdejší statkářské latifundie z doby Rakouska-Uherska. Zanikly rovněž zbytkové statky¹¹, vytvořené v průběhu agrární reformy (Průcha 1978).

Závěrečná, třetí etapa pozemkové reformy, kterou požadovala KSČ jako součást Hradeckého programu¹² zveřejněného v dubnu 1947, byla uzákoněna v březnu 1948. Soukromé pozemkové vlastnictví bylo omezeno u zemědělsky činných osob na 50 ha a bez ohledu na výměru se zabírala spekulativní půda (trvale nebo dlouhodobě pachtovaná půda). Tato etapa reformy později splynula s počátkem združstevňování zemědělství, takže část půdy podléhající reformě byla přidělena socialistickému sektoru.

---

¹¹ Zbytkové statky – zemědělský objekt, jehož výměra zemědělské půdy činila alespoň 30 ha. Zákonem podkladem byl vznik zbytkových statků dle § 24 a 25 přídelového zákona č. 81/1920 Sb. z. a n. a dále § 50 zákona náhradového č. 329/1920 Sb. z. a n. Zbytkové statky byly vyčleňovány kolem hospodářských objektů a byly rozčleněny, rozprodány zpravidla jako první. Zbytkové statky získali v 56 % bývalí úředníci ve formě náhrady, že rozparcelováním ztratili práci. Zbytkové statky se staly zdrojem korupce.

¹² Hradecký program – dne 4. 4. 1947 jej vyhlásil ministr zemědělství J. Ďuriš. Program měl za úkol dokončit konfiskaci půdy a zároveň provést revizi první pozemkové agrární reformy z roku 1919. Dalším úkolem bylo vytvořit novou pozemkovou reformu s parcelací nad 50 ha, vytvoření zemědělské daně, národního pojištění rolníků a urychlit mechanizaci.

(...) Kapitalistický sektor byl po třetí etapě pozemkové reformy zastoupen jen závody, jejichž výměra nepřesahovala 50 ha půdy (Průcha 1978).

2.3 Hradecký program

Hradecký program znamenal pro ČSR velký mezník v ekonomickém vývoji. Hradecký program navazuje na pozemkovou reformu a hlavním smyslem byla revize již vydané pozemkové reformy a dalších zákonů.

Přelomový rok byl rok 1948 a „Vítězný únor“, který znamenal zlom ve všech směrech ekonomiky. V zemědělství byl roku 1947 tzv. Hradecký program, který řešil nové půdní přiděly od konfiskovaných velkostatků. Hlavní zásadou nových zákonů připravených ministerstvem zemědělství byla revize pozemkové reformy, scelovací zákon, zákon o myslivosti, zákon o zaknihování přidělů zkonfiskovaného majetku, zákon o zajištění výrobního plánu, zákon o úpravě zemědělských podniků v pozůstalostním řízení a o zamezení drobení zemědělské půdy. Od září roku 1951 pak tehdejší ministr zemědělství Josef Nepomucký nabádal k likvidaci vesnických boháčů. Byly vypracované seznamy nepohodlných lidí, kterých se postupně vládnoucí komunistická strana zbavovala. Z vesnic byli vystěhováni jako první kulaci. Rok 1951 přinesl větší tempo kolektivizace.

2.4 Politická situace ČSR po 2. světové válce

Pro ucelený obrázek situace v ČSR po 2. světové válce se pokusím přiblížit nejen ekonomickou a hospodářskou situaci ČSR po 2. světové válce, ale také politickou situaci v ČSR.

Sociální krize, která byla v třicátých letech dvacátého století, dále zrada v době Mnichova v roce 1938 a další zkušenosti z fašistické okupace, tak to vše měly v paměti obyvatelé ČSR.

„V letech 1944/45 vznikla na území Československa vlivem souběhu řady objektivních i subjektivních faktorů revoluční situace. Vítězství antifašistické koalice za druhé světové války, rostoucí vliv SSSR ve světě, osvobození Československa Sovětskou armádou, obnovení společného státu Čechů a Slováků po šestileté fašistické nadvládě,

oslabení a zkompromitování domácí velkoburžoazie za války, výrazný posun ve smýšlení obyvatelstva doleva, vedoucí úloha komunistické strany v odboji, který kulminoval Slovenským národním povstáním v srpnu 1944 a Povstáním českého lidu v květnu 1945 – to vše vytvořilo příznivé podmínky k revoluční přestavbě společnosti“ (Průcha 1978, s. 7).

2.5 Měnové reformy

Měnová reforma uskutečněná v roce 1945 znamenala snahu ČSR upevnit měnu a snížit následky inflace po 2. světové válce. Na měnovou reformu v roce 1945 navazovala pro obyvatele ČSR drastická měnová reforma v roce 1953, kterou se také v této kapitole pokusím přiblížit.

„Bezprostředně po vydání znárodňovacích dekretů se k 1. listopadu 1945 uskutečnila měnová reforma, jejímž hlavním cílem bylo eliminovat přebytečné oběživo, upevnit korunu a likvidovat tak následky válečné inflace. Většina peněžních prostředků zůstala blokována na neúročných vázaných vkladech, část těchto vkladů odčerpala stát jednorázovou majetkovou dávkou, která postihovala větší majetky a zisky z doby války“ (Průcha 1978, s. 11).

Na měnovou reformu navázala všeobecná úprava cen, mezd a platů, které v této době dosáhly zhruba trojnásobku předválečné úrovně. Kromě toho byla celostátně sjednocena cenová hladina a podstatně se zmírnila disparita mezi cenami zemědělských a průmyslových výrobků.

V roce 1953 nastaly změny v hospodářské politice. V červnu 1953 byl zrušen přídělový systém zásobování. Přídělový systém tzv. prodej na lístky pro potraviny byl zaveden na základě vyhlášky protektorátní vlády dne 2. října 1939. Od prosince 1939 k lístkům na potraviny přibýly také lístky na obuv a textil. V srpnu 1940 byly zavedeny tzv. lístky pro domácnost, které sloužily pro následné vydávání potravinových a jiných lístků. Prodej na lístky vydržel 14 let a byl zrušen měnovou reformou v červnu 1953. Zrušením zanikl dvojí trh a byly určeny jednotné maloobchodní ceny.

Některé příklady přidělovaných potravin:

- školáci dostávali na měsíc 1400 gramů cukru, 1300 gramů masa, 360 gramů másla, 14,5 litru mléka a 8 vajec na měsíc.
- pracující dospělí dostávali na měsíc 1400 gramů cukru, 1400 gramů masa, 280 gramů slaniny, 560 gramů umělých tuků, 2,9 litru mléka a 4 vejce na měsíc (Totalita.cz 2019).

V červnu 1953 byla provedena měnová reforma, která se dotkla citelně všech obyvatel. Bylo staženo oběživo a nahrazeno novým. Přepočítání drobných vkladů bylo 5:1 – tj. 5 starých za 1 nové. Vklady a hotovost nad 300 Kč se přepočítávali v poměru 50:1 – tj. 50 starých za 1 nové. Zároveň byly zvýšeny mzdové sazby, nejnižší platy, důchody sociálního zabezpečení a přídatky na děti. Také byl ujednán nový nominální zlatý obsah koruny (0,123 g zlata), podle tohoto kurzu se začal odvozovat nový kurz k zahraničním měnám. Měnová reforma uvedla ve společnosti velké nepokoje, demonstrace (v Plzni), která byla potlačena za asistence armády a Lidových milicí¹³. Peněžní reforma snížila kupní sílu obyvatelstva. Z dlouhodobého hlediska byl dopad měnové reformy pozitivní, jelikož bylo překonáno dědictví válečné inflace, byl zrušen po 14 letech existence lístkový systém, upevnila se koruna. Peněžní reforma byla vrcholem procesu znárodnění a pozemkových reforem. Ze společnosti se odstranila extrémní chudoba a nejbohatší vrstva. Majetkové rozdíly byly minimální (Sirůček 2007).

Důsledkem měnové reformy z června 1953 poklesla životní úroveň i reálná výše platů. Postiženy byly sociálně nejslabší vrstvy obyvatelstva.

2.6 Dvouletý hospodářský plán (1947–1948)

Dvouletý hospodářský plán byl prvním poválečným plánem po 2.světové válce. V níže uvedené kapitole jsou uvedeny jeho hlavní cíle.

Dvouletý hospodářský plán byl uskutečňován v letech 1947–1948. Hlavním cílem dvouletého hospodářského plánu byla obnova zničeného hospodářství. Zákon

---

¹³ Lidové milice – byly dělnické bojové jednotky, které vznikly na základě rozhodnutí Ústředního výboru komunistické strany ze dne 21. 2. 1948. Členové Lidových milicí byly většinou dělníci, kteří byli ozbrojeni a většinou chodili spolu s příslušníky SNB (Sbor národní bezpečnosti) jako doprovod. Na ruce měli stuhu s označením Lidových milicí.

o dvouletém hospodářském plánu č. 192/1946 Sb. ze dne 25. října 1946 byl schválen Národním shromážděním. Zákon obsahoval část první, kde byl stanoven dvouletý hospodářský plán a stanoveny základní úkoly v hospodářských oborech národního hospodářství.

Mezi základní všeobecné úkoly dvouletého hospodářského plánu patřilo:

- a) *„v průmyslu překročit koncem roku 1948 celkovou úroveň výroby z roku 1937 o 10 %,*
- b) *v zemědělství dosáhnouti koncem roku 1948 úrovně předválečné,*
- c) *ve stavebnictví opatřiti potřebný počet bytů, provésti velké stavby pro průmysl a zemědělství, obnovovati a doplňovati veřejné komunikace a zařízení, zahrnujíc v to zařízení k účelům zdravotním, provésti a zlepšiti vodohospodářské stavby a zařízení asanační a zajistiti provedení naléhavých staveb samosprávních,*
- d) *v celkové dopravě dosáhnouti dopravního výkonu z roku 1937,*
- e) *přispěti k urychlenému vyrovnání hospodářské úrovně Slovenska s českými zeměmi, zejména dokonalejším využitím jeho surovinových a energetických zdrojů a pracovních sil, jakož i vytvořením nových pracovních příležitostí na Slovensku,*
- f) *povznést hospodářsky slabé kraje českých zemí.*

Při plnění těchto základních úkolů se zvýší přiměřeně celková výroba spotřebních statků“ (Aion CS, s.r.o. 2019).

2.7 Centrální plánovaná ekonomika

Problematika industrializace zemědělství je úzce spjatá s ekonomikou. ČSR po převzetí moci komunisty v roce 1948 přešla od tržní ekonomiky k centrální plánované ekonomice. Níže uvedená kapitola pojednává o základních typech ekonomiky a vlastnostech nastolené centrální plánované ekonomiky.

Mechanismus fungování ekonomiky je uspořádání vztahů lidí ve výrobě, rozdělování a spotřebě materiálních statků a služeb, které vymezuje postavení a roli ekonomických

subjektů (podniků, domácností a státu) ve společnosti v těsné závislosti na politické moci a sociální struktury společnosti.

Známe tři základní typy mechanismu fungování ekonomiky:

- **Peněžně tržní mechanismus** – základním prvkem je svoboda v rozhodování ekonomických procesů podle signálu přicházejících z trhu. Ta je omezena pouze zákonem obecně stanovenými pravidly.
- **Mechanismus s centrálním plánováním** – základním prvkem je direktivní centrální plánování (makro-ekonomický plán) např. ekonomika socialistických zemích uskutečněná v 60. a částečně i v 80. letech 20. století.
- **Smíšený či hybridní ekonomický mechanismus** – kombinace ekonomiky tržní i centrálně plánované (regulované) např. poválečná ekonomika ČSR.

Transformace ekonomiky je charakteristika změny fungování ekonomiky.

Funkce	Tržní systém	Centrálně plánovaný dikrektivní systém
Makrofunkce (rovnováha, plat. bilance, inflace, zaměstn.)	vláda	vláda
Hospodárnost výroby (rentab., efektivnost)	ponik	vláda (z donucení)
Osobní důchody	zaměstnanci	zaměstnanci i podnik

Tabulka 3 Schéma aktérů v hospodářském systému a jejich odpovědnosti

Zdroj: Váňa (1995, s. 35)

Vlastnosti centrálně plánované ekonomiky:

- Vlastnictví vládou.
- Rozhodnutí o tom, co vyrábět, jak vyrábět a jak distribuovat zboží přijaté na vnitrostátní byrokratické úrovni.
- Ceny obvykle stanoví spíše cenová kontrola než tržní síly.

- Distribuce podle přidělových knih.
- Výroba mohla být plánována na pět nebo deset let předem.
- Vyžaduje vyšší úroveň byrokracie pro řízení a plánování ekonomických rozhodnutí.
- Rozsah neefektivnosti kvůli nedostatečné motivaci.
- Rozsah korupce kvůli moci byrokratů.
- Často vyžadoval stupeň politické kontroly a cenzury¹⁴ (Economicshelp.org 2020).

2.8 První systémová transformace: znárodnění a centrální plánování

Československo za svoji existenci prošlo dvěma transformacemi ekonomiky – první transformace byla uskutečněna od května 1945 do konce roku 1952 a druhá transformace proběhla po roce 1989.

První transformace započala znárodněním velkostatků, průmyslových podniků, bank a pojišťoven. Jedná se o 4 důležité Dekrety Prezidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100–103/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, podniků potravinářského, o znárodnění podniků průmyslu potravinářského, o znárodnění akciových bank a soukromých pojišťoven. Dekretem Prezidenta republiky č. 63/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945 o Hospodářské radě byla zřízena Hospodářská rada jako pomocný orgán vlády. Dále transformace pokračovala prvními pokusy o makroekonomické plánování – dvouletý plán (pro rok 1947–1948) a navazující 1. pětiletý plán (pro rok 1949–1953).

Transformace byla dovršena po únoru 1948, kdy se vedoucí role ujala KSČ a její vedoucí role byla zapsána i do ústavy státu.

Transformace převedení smíšeného typu ekonomiky na centrální systém plánování ekonomiky byla v ČSR dokončena v roce 1952. V roce 1952 byly zlikvidovány téměř všechna soukromá řemesla a obchody. Ještě drastičtější změny byly v zemědělství,

---

¹⁴ Vlastní překlad autorky bakalářské práce

kde byla provedena násilná kolektivizace zemědělství a transformace se proměnila v hlubokou krizi v zemědělské výrobě, kdy v roce 1953 dosáhla jen 88 % předválečné úrovně. Většina družstev se ocitla ve finanční krizi. Z počtu 8 156 JZD dlužilo 647 mld. Kčs bance a 23,6 mld. dodavatelům (Šulc 1998).

2.9 Rozpor mezi nominálním a reálným systémem centrálního plánování v Československu

Ekonomika ČSR prošla po 2.světové válce hospodářskou, ekonomickou a politickou změnou. Níže uvedené podkapitoly charakterizují hlavní hlediska, které vedly podniky k chybným postojům v řízení.

Nominálním systémem rozumíme právní normy, pravidla a směrnice, které stanovují chování hospodářských subjektů. Reálný systém je skutečný systém vztahů, zájmů a kritérií, které určují skutečné chování řízených subjektů. Reálný systém je závislý od nominálního. Vlastní nominální systém nedával zisk na první místo v direktivních ukazatelích plánu.

2.9.1 Plán a zisk

Dle prof. Ing. Zdeňka Šreina, DrSc. nebyl hlavním rozhodujícím hlediskem určujícím zájmy podniků zisk, ale maximalizace průměrných mezd (příjmů). S odkazem na výzkum prováděný v 60. letech, kdy se ukázalo, že podniky jednoznačně volily výrobky s co nejmenším podílem mzdových nákladů v jednici, které usnadňovalo zvyšovat průměrné mzdy, protože celkový objem mezd byl závislý na růstu hodnoty objemu výroby pomocí různých plánem stanovených koeficientů. Výsledkem bylo, že podniky, které měly možnost volby své výrobní či obchodní politiky, tak pro ně nebylo motivací zvyšování zisku, ale mezd.

2.9.2 Efektivnost investic

Dle prof. Ing. Zdeňka Šreina, DrSc. byly investice také mnohdy chybně realizovány, nebyl kladen důraz na analýzy. Výsledkem byla neracionální a neefektivní investice.

2.9.3 Nadměrná rozestavěnost

Další chybou systému byla nadměrná rozestavěnost – byl velký převis poptávky nad nabídkou, velký rozsah zahajovaných staveb a neschopnost dodavatelů včas plnit požadavky odběratelů, tím pádem nebyla možnost dokončit stavbu včas a v dohodnutém termínu. Jde o jev nedostatkové ekonomiky, o důsledky neexistence rozpočtových omezení pro investory i na úseku investic. Pro všechny investory bylo výhodné zahajovat stavby, kde je větší podíl mechanizovaných terénních prací a mechanizovaného stavění, kde je nízký podíl přímých mezd.

2.9.4 Rizika a jejich „uznání“

Při plánování rozpočtu stavby byla tvořena rezerva, která kryla neočekávané náklady na projekt. Bohužel chybělo riziko, zda nebude dosažena očekávaná kapacita, že nebudou dosaženy náklady na výrobu, že objem odbytu dosáhne očekávané výše. Při zpětných analýzách např. v hutnictví a těžkém strojírenství, bylo zjištěno, že kapacity nedosahují očekávaných parametrů v důsledku změněných podmínek odbytu proti plánu. Míra efektivity těchto staveb, která by zdůvodnila přijaté riziko, tomu neodpovídala (Váňa 1995).

2.10 Ekonomika v letech padesátých a šedesátých

Počátek mé práce je situován do bodu, kdy komunistický režim zcela převzal moc v naší zemi, jak v oblasti hospodářské, tak politické. Znamená to tedy, že v mé práci použiji jako výchozí rok 1948. Pro vstup do tohoto tématu je důležité nastínit výkonnost československé ekonomiky před rokem 1937 až po rok uvedený rok 1948. Toto je důležité pro pochopení souvislostí. Podle národního důchodu na obyvatele v letech 1937–38, jež v tu dobu byl 170 USD, Československo zaujímalo 14. místo v Evropě a 18-20. místo ve světě, jak popsala retrospekční analýza OSN z roku 1948. 10. místo s podílem zhruba 1,4 %¹⁵ obsadila v průmyslové produkci. Příloha obsahuje další příbuzná fakta. Pro dosažení výchozího bodu tohoto tématu, se budu krátce zabývat

---

¹⁵Hospodářské a sociální dějiny 1918–89 Československa, Slezská univerzita v Karviné Obchodně podnikatelská fakulta. Steiner,Krol, 1997.

i hospodářstvím Československa po dobu druhé světové války a těsně po ní 1945–1948 (Pulpán 1993).

Po rozpadu Československa těsně před druhou světovou válkou, české země i Slovensko, stále patřily do hospodářského území „Třetí velkoněmecké říše“. Ekonomika se v tomto čase přeorientovala na ekonomiku válečnou a tím se celá výroba v průmyslu vyvíjela nerovnoměrně. Nemálo výrobních závodů rušilo své výrobní programy, v letech 1939–41 přechodně poklesla průmyslová výroba, ruku v ruce s omezením výroby v lehkém průmyslu. Opětovný vzestup nastal logicky v následujících letech, a vrchol nastal v roce 1944. Nárůst zaměstnanosti zapříčinil pokles produktivity práce do roku 1944 o celých 35 %. Se zbrojní výrobou se rozvinul i těžký průmysl. Vše, co se týkalo nacistické výzbroje, vyráběly české země. Pro nástin uvádím jen známější příklady. Výroba lehkých tanků LT-38, samohybných děl Hetzer (75 mm), houfnic 105 a 155 mm, terénní Tetry 111 se osvědčily více než dobře a po válce se staly základem československého automobilového průmyslu. Ještě zmíním německé kulometry (Pulpán 1993).

V „předúnorovém období“ v poválečných letech 1945–48 se vyvinula potřeba odstranění válečných následků a přestavby vlastnické struktury průmyslu. Znárodnění více než 3 000 podniků (tzn. 16,4 % průmyslových závodů) bylo provedeno na bázi dekretu prezidenta republiky. V březnu 1947 zde pracovalo 61 % všech zaměstnanců průmyslových závodů, což znamená, že znárodnění se týkalo dvou třetin průmyslové kapacity českých zemí. Po roce 1945 se všechny znárodněné (zestátněné) podniky začaly přeskupovat a slučovat do větších aglomerací, což znamená, že do konce roku 1947 z celkového počtu původních 3 348 zestátněných podniků vzniklo pouhých 321 národních podniků. Díky zahraniční pomoci (UNRRA¹⁶) a dobře dostupným západním trhům, postupovala poválečná obnova velmi rychle. Současně velmi malá válečná aktivita na území Československa, kromě roku 1945, měla pozitivní vliv na potenciální, poměrně rychlou obnovu těžkého průmyslu (Pulpán 1993).

---

¹⁶ UNRRA – Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu – mezinárodní organizace založená v roce 1943 na základě Washingtonské dohody.

V roce 1945 měla průmyslová výroba jen polovinu objemu z roku 1937, ale v roce 1946 to bylo již 71 % objemu z roku 1937. Na předválečný objem výroby se většina závodů těžkého průmyslu dostala již na přelomu roků 1945–46. Oproti tomu lehký průmysl se vracel k předválečné úrovni mnohem pomaleji, díky válečným ztrátám, nedostatku pracovníků a v neposlední řadě chyběly suroviny. V době „Protektorátu“ byl lehký průmysl odsouván a ničen se zřetelem na militarizaci průmyslu. V roce 1946 dosáhly nejdůležitější odvětví lehkého průmyslu jen 50–60 % předválečného objemu, kromě potravinářství, které dosáhlo 67 %. V poválečných letech 1947–48 se uskutečnila „dvouletka“ (dvouletý budovatelský plán), kdy se míra těžké průmyslové výroby zvýšila o 10 % oproti roku 1937, naopak lehký průmysl nadále stagnoval. Pokud chceme indexovat obě odvětví koncem roku 1948, vychází nám poměr 125 ku 53. Ve zmiňovaném období se nejvíce rozmohly obory energetiky a chemie, k újmě potravinářství. Produktivita práce se přiblížila předválečné výši, avšak skutečnost skončila za plánovanými tempy. Vyjádřeno čísly, v letech 1947 a 1948 byla produktivita práce na úrovni 40–60 % předválečné výše. Přejít ekonomiky z válečného provozu na mírový přinesl další problémy (Pulpán 1993).

Únor 1948 – dostala jsem se k datu, které navždy zůstane pro Čechy a Slováky okamžikem absolutního přebrání moci komunisty. Řízení hospodářství toto jednoznačně zrcadlí. Jak jsem uváděla výše, již od roku 1945 probíhaly i některé levicové hospodářské kroky. Jak v politice, tak v ekonomice začaly „po únoru“ probíhat typické pro sovětské kroky. Formou kolektivizace komunistický režim likvidoval pomocí kolektivizace samostatné zemědělce a soukromý sektor. Tato opatření se týkala zejména soukromých firem s více než padesáti zaměstnanci a závodů angažujících se ve velkoobchodu, zahraničním obchodu, stavebnictví, cestovním ruchu, pohostinství a polygrafii. Menší firmy nebyly výjimkou. V dubnu 1948 si tento postup znárodnování velmi rychle komunistický režim prosadil a zlegalizoval znárodnovacími zákony. Pronásledování majitelů těchto firem bylo samozřejmé, vyplývající z třídního boje a jejich odsouzení bylo formulováno statusem nepřátel státu. Ve státním sektoru na konci roku 1948 pracovalo již 95 % zaměstnanců průmyslu. Zánik soukromých řemesel, maloobchodů a živností na sebe nenechal dlouho čekat. Na konci roku 1948 existovalo zhruba 360 000 živností a v nich pracovalo přes 860 000 pracovníků. V roce

1956 se oproti roku 1948 počet živností zredukoval o 80 % a posléze i tento počet zanedlouho zanikl (Geršlová 2002).

Zestátněním vznikl monopol nad ekonomikou. Spolu s koncem soukromého sektoru spontánně zanikly všechny formy hospodářské demokracie. Vyvinul se Státní plánovací úřad (velká a významná hospodářská administrativa) a další úřady, mající na starosti dodržování plánů a dohledy nad pracovními výkonnostmi. Dvojitý trh byl nastolen prvního ledna roku 1949. Na jedné straně lístková podoba zásobování ve srovnání s trhem volným se značně rozdílnými cenami, kdy volný trh byl finančně mnohem náročnější. Tento dvojitý systém měl zajistit omezení černého trhu a snižovat rozpor mezi omezenou škálou nabízených artiklů a rostoucími příjmy obyvatel (Geršlová 2002).

V ekonomické sféře se mělo budování socialismu odehrávat ve dvou hladinách. Výrobně ekonomická hladina byla jednou z nich. Plánem bylo vytvořit dostatečnou materiálně technickou základnu společnosti pomocí restrukturalizace ekonomiky. Ve druhé hladině se jednalo o skladbu vlastnických vztahů v zemi. „První pětiletý národohospodářský plán (1949–53)“ vzniká v těchto náladách. Nové výrobní role byly nastaveny v uspořádání, vyplývajícím z pozice Československa vůči sovětskému bloku. V tomto nastavení ustupovalo do pozadí plánování a prioritní byly aspekty hodnotové, tudíž na první místo přichází velkoobjemová výroba a export na Východ. Založení RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci) proběhlo v lednu 1949 a silně ovlivnilo první pětiletku. Vystupňovalo rozsah militarizace ekonomiky na pozici strojírenské velmoci. Pro strojírenský a těžký průmysl z této pozice vyplynuly náročné úkoly. Počalo neúměrně vysoké plánování, poznamenané především rostoucí potřebou zbrojení Východu. Nárůst potřeby zbrojení mezi lety 1950 až 1953 uvádím jako příklad. V těchto čtyřech letech byla zbrojní průmyslová výroba navýšena ze 100 na 453 %, na druhé straně u civilního průmyslu byl nárůst pouze na 167 %. V roce 1953 byl objem zbrojní (tzv. speciální) výroby vyšší než kompletní strojírenská výroba v poválečném roce 1948. V letech 1948–1953 se zvýšila strojírenská zbrojní výroba 16 x až na 32,3 % podílu celkové strojírenské produkce. Z toho v roce 1952 procento zbraní v oblasti československého zbrojního vývozu do RVHP byl celých 29 %. Dále chemická

produkce se zvýšila o pouhých 94 %, zatímco vojenský podíl chemické produkce navýšil až o 239 % (Geršlová 2002).

3 Zemědělství v ČSR po druhé světové válce

3.1 Problémy zemědělství

Zemědělství v roce 1945 dosáhlo jen asi 60 % objemu z roku 1936. Rolnictví a zemědělská výroba trpěla především omezováním osevních ploch, snížením počtu hospodářských zvířat a jejich užitkovosti a v neposlední řadě snížením výnosů. Všechny tyto aspekty se promítly v zásobování obyvatel primárními surovinami. Vyšším procentem zaměstnanosti byl zabezpečován růst výroby, přičemž růst produktivity práce byl nižší nežli růst mezd v národních podnicích (Pulpán 1993).

Předválečná opora zemědělců, též Agrární strana byla 5. dubna 1945 Košickým vládním programem zakázána. Tímto se politická rovnováha čerstvě obnoveného Československa vychýlila doleva, čímž byl oslaben politický vliv selského stavu. Nedlouho po druhé světové válce bylo publikováno několik dekretů, které měly dopad na vysídlení Němců z Československa a současně byl zabrán jejich majetek. Dále z prvorepublikové pozemkové reformy zbývalo ještě rozdělit přes 2 miliony ha pozemků. Národní pozemkový fond zformovaný při ministerstvu zemědělství rozdělával po válce pozemky až do výše 13 ha. Július Ďuriš byl člen Komunistické strany a zároveň ministrem zemědělství, což byl jeden z důvodů, díky kterému si přidělováním půdy komunisté získávali popularitu (Jech 2008).

Kolektivizační plány komunisté takticky zamlčovali, neboť převedení půdy do společného vlastnictví a znárodnění celého půdního fondu by rolníci jen ztěžka uvítali. Prohlášení o tom, že kolchozy sovětského typu v Československu vznikat nebudou, bylo součástí přidělování zemědělské půdy. Po zdárných volbách ve prospěch Komunistické strany v roce 1946, klíčová ministerstva obrany, vnitra, či zemědělství obsadili svými členy komunisté. Návrh šesti zákonů (Hradecký program) vytvořil ministr zemědělství Ďuriš. Nabízel konečné řešení nových půdních přidělů z pozemkového fondu, přiděly zemědělských strojů, výhodné scelování půdy a konečně i řešení otázky půdního fondu. Přirozeně takové návrhy nadchly širokou obec rolníků. Dodávky obilí z Ukrajiny při neúrodě v roce 1947 komunistům dodaly další podporu (Jech 2008).

Zemědělství byla od roku 1948 přisouzena druhořadá úloha. Zastiňovalo ho privilegované strojírenství. Komunistický režim předpokládal, že výměnný obchod s agrárními zeměmi, zásluhou výměny strojních a strojírenských výrobků za obiloviny a potraviny dokonale nahradí vlastní zemědělskou produkci. Zemědělství se tudíž orientovalo především na živočišnou produkci. Bohužel, krmiva a další potřebné materiály se pro tuto produkci měly též dovážet. Jedna ze zásadních příčin úpadku zemědělské produkce byla nesprávně zvolená strategie dovozu potravin výměnou za stroje. Téměř všechny zdroje určené pro zemědělskou produkci byly přeměrovávány do rozvoje těžkého průmyslu, čímž vznikl obrovský odliv pracovních sil potřebných k udržení a dobré funkci zemědělské produkce. Tento odliv byl dokonce preferován a podporován vedoucími místy. Nasnadě pak bylo, že zemědělství a jeho rozvoj upadl. V neposlední řadě došlo ke značnému poklesu produkce zemědělských strojů a umělých hnojiv, což úpadku napomohlo. Investice do zemědělství byly tak nízké, že nestačily ani na pouhou reprodukci (viz tabulka 15). Zde je jasně viditelné, že investice směřující do prvotního sektoru jsou dlouhodobě minimální. Co se týká dalších investic, je jasné, že největší jejich objem odcházel do sektoru druhotného a časem se ukázal i ve třetím sektoru, jehož význam narůstal (Kaplan 2000).

Struktura národního hospodářství podle sfér společenské činnosti v letech 1948-1970 (v %)

Ukazatel	Sféra	1948	1955	1960	1970
Pracovní síly	Primární	42,4	34,3	26,1	18,7
	Sekundární	34,4	39,8	46	47,3
	Terciární	23,2	25,9	27,9	34
Investice	Primární	4,6	13,8	16,7	10,7
	Sekundární	50,5	42,4	44,6	41,4
	Terciární	44,9	43,8	38,7	47,9

Tabulka 4 Struktura národního hospodářství podle sfér společenské činnosti v letech 1948–1970 (v %)

Zdroj: Kaplan (2000, s.173)

Primární sektor = těžba surovin + zemědělství. Sekundární sektor = průmyslová výroba, stavebnictví. Terciální sektor = veřejné služby.

Výroba potravin pro společnost, tzn. zemědělská produkce, byla dlouhodobě podceňována. Tvůrci politiky zjistili její důležitost až v okamžiku, kdy hrozil nedostatek základních potravin. Poprvé začali respektovat roli zemědělské výroby jako důležitou v letech 1953–1955, v období hospodářské krize sovětského bloku, kdy se jeho orientace zaměřila na vzestup životní úrovně obyvatel. Československo potřebovalo více potravin a obilovin, než státy sovětského bloku vyvážely. Tato situace přivedla vedoucí místa k nutnosti zajištění vlastní zemědělské produkce a v co nejkratším termínu zvýšit její objem. Tento záměr neměl dlouhého trvání, v roce 1955 byl přerušen druhou vlnou kolektivizace. Druhá potravinová krize proběhla v roce 1964. Tehdy Sovětský svaz oznámil nedodržení dohodnutých dodávek obilí pro mimořádnou neúrodu. V podobné situaci se ocitly i ostatní země sovětského bloku, tudíž ani zde nebyla možnost náhrady. Nabízela se jediná možnost, a to dovoz obilí ze západu. V tento okamžik nastal problém, ze kterých prostředků hradit dodávky obilí z kapitalistických zemí. Československo nedisponovalo náležitými finančními prostředky a nemělo ani strojírenské prostředky, které by vyhovovaly požadavkům vyspělých zemí, kterými by mohlo kompenzovat dovoz. Jedním z řešení bylo zvyšování zahraničního dluhu, nabízelo se i řešení vlastní produkcí obilí a snížením jeho dovozu. V neposlední řadě bylo možno použít prostředky určené k investicím do zvyšování konkurenceschopnosti strojírenských výrobků pro úhradu dovozu obilí, k vkladu do vlastního zemědělství k rozšíření produkce vlastního obilí a tím k omezení dovozu. Poslední zmíněnou koncepci vládní činitelé použili a formou různých dotací a úlev vrátili do zemědělství prostředky, které dlouhé roky odčerpávali na přestavbu hospodářství.

Zemědělství i přes všechny „úpravy“ zůstalo ve velmi špatném stavu. Zemědělská družstva díky pomalé mechanizaci výroby nedokázala déle čelit odlivu pracovních sil, a tím pádem se stávala málo produktivní. Přestože v rámci RVHP Československo zaujímalo přední pozici, za vyspělými státy zaostávalo v používání umělých hnojiv a prostředků proti škůdcům. Zemědělská produkce proto rostla velice pomalu. Nemalé investice a dlouhé časové období teprve zajistily vytouženou soběstačnost ve výrobě potravin.

4 Kolektivizace zemědělství v ČSR

4.1 1945-1960

Po druhé světové válce trpělo československé zemědělství velkými hospodářskými a výrobními problémy. Až ve druhé polovině šedesátých let se československé kolektivizované zemědělství setkala s hrubým zemědělským produktem (GAP) z roku 1936. Rok 1936 je považován za milníkový rok v československém zemědělství. Pro GAP to byl nadprůměrný rok – druhý nejvyšší roční GAP z meziválečného období. Přestože byl GAP na hektar půdy překonán na začátku šedesátých let a na jednoho pracovníka byl překonán na počátku 50. let, celkový GAP nesplnil požadavky GAP na rok 1936 až do roku 1966 (Průcha 2002).

Existují tři hlavní faktory, které jsou zodpovědné za hospodářské selhání zemědělství v padesátých letech. První faktor se vyvinul bezprostředně po druhé světové válce, kdy byli němečtí obyvatelé a další „nepřátelé“ nuceni opustit zemi, čímž zanechali převážně zemědělské pohraničí těžce neosídlené. Druhý soubor faktorů zahrnoval politické převzetí KSČ a následné znárodnění ekonomiky od roku 1948. Jak kolektivizace zemědělství, tak ekonomická role Československa v sovětském bloku měly vážné dopady na výsledky zemědělské produkce. Třetím faktorem byl pokles zemědělské produkce, který byl způsobem začleněním ČSR do RVHP a orientováním země na hlavního výrobce strojů.

4.1.1 Osídlení pohraničí

1. května 1945 činil celkový počet obyvatel příhraničních regionů 3 325 000. V těchto regionech žilo 2 725 000 etnických Němců, což znamenalo, že 82 % obyvatelstva byli Němci (Slezák 2007). Od května do července 1945 byly vydány tři dekrety, které by řídily budoucí demografický vývoj v pohraničí. Vyhláška č. 5/1945 Sb. ze dne 19. května 1945 *„O neplatnosti některých obchodů s právním majetkem z období svobody a o státní správě majetkové hodnoty Němců, Maďarů, zrádců a spolupracovníků a dalších organizací a institucí“* byl dne 21. června 1945 vyhlášen vyhláškou č. 12/1945 Sb. *„O konfiskaci a zrychleném rozdělení zemědělských pozemků Němců, Maďarů, stejně jako zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“*

a 20. července 1945 vyhláškou č. 28/1945 Sb. „*O osídlení zemědělské půdy Němci, Maďarů a jiných nepřátel státu státními, slovenskými a dalšími slovanskými farmáři*“. Na základě těchto výnosů se očekávalo, že bude zabaveno a přerozděleno přibližně 2 miliony ha zemědělské půdy (Slezák 2005).

Bezprostředně od počátku procesu přesídlení se objevily problémy, které měly negativní dopad na zemědělskou produkci v pohraničí. Například 15 % národních správců, kteří měli dohlížet na proces vypořádání, kde nebyli prověřováni, a byli považováni za "zlatokopy", jejichž jediným cílem při usazování v pohraničí bylo zbohatnout krádeží a zneužíváním majetku a následným odchodem (Slezák 2005). Nejzávažnější problémy však byly se samotnými zemědělskými osadníky. S výjimkou jižní Moravy byla většina příhraničních regionů hornatá. Většina osadníků byli buď drobní rolníci, nebo průmysloví dělníci, kteří pocházeli z nížinného vnitrozemí země. Proto mnoho nově přichozích osadníků mělo jen málo zkušeností se zemědělstvím a ti, kteří to udělali, rozhodně nebyli zvyklí na zvláštnosti zemědělství v horských oblastech. Podle současného odhadu ministerstva zemědělství bylo dobře obhospodařováno pouze 10 % nově osídlených pozemků, 50 % bylo obhospodařováno průměrně a 40 % bylo obhospodařováno špatně (Topinka 2002).

Tak rychle, jak noví osadníci začali přicházet v roce 1945, brzy začali odcházet ve velkém počtu. Do konce roku 1949 odešlo 35 886 lidí, kteří tvořili 25 % zemědělské pracovní síly v příhraničních regionech (Slezák 2007). Topinka (2007) odhaduje, že 60 % odešlo z čistě ekonomických důvodů, i když začátek kolektivizace měl jistě velký vliv.

4.1.2 Kolektivizace

Kolektivizace zemědělství a formování kolektivních farem a státních farem probíhala ve dvou vlnách: 1949–1953 a 1955–1960 (Průcha 2002). Kolektivizace byla oficiálně zahájena 23. února 1949, zákonem č. 69/1949 o sjednocených zemědělských družstvech. Za účelem zvýšení zemědělské produkce bylo nejdůležitějším úkolem těchto kolektivů spojit menší půdní podniky do větších jednotek, v nichž se vytvářejí větší, kolektivně obdělávaná pole a mechanizace zemědělské produkce. Vstup a členství mělo být dobrovolné. Ačkoli v malém měřítku je zemědělství obecně méně efektivní

než větší zemědělství, v praxi bylo primárním cílem kolektivizace dosáhnout komunistické kontroly ve venkovských oblastech. Proto to byl ve skutečnosti především politický proces. Otázky zemědělské produktivity a hospodářské životaschopnosti byly druhotné. Velká pole byla vytvořena, ale nebyla efektivně využita. Nejlépe to lze shrnout prohlášením prezidenta Klementa Gottwalda na devátém sjezdu KSČ konaného v květnu 1949 na počátku kolektivizace: *"K proměně v socialismus v Československu nedojde bez proměny obce na socialismus"* (Gottwald 1949, s.102).

Ve skutečnosti se vytlačování "třídních nepřátel" z českých a slovenských vesnic stalo bezprostředním cílem kolektivizace. „Třídní nepřítel“ v tomto případě znamenal relativně úspěšného sedláka, který byl považován za „vykořisťující krajinu“. V komunistické propagandě byli tito zemědělci označováni buď českým termínem "vesnický boháč", nebo podobným ruským výrazem kulak. Tito "vesničtí boháči" byli pronásledováni různými způsoby: nucené a často násilné vyhánění ze svých domovů a vesnic, trestní soudní případy, stanovení zemědělských výrobních kvót, které nebylo možné splnit atd. (Jech 2001). Odstranění bohatého zemědělského statku jako sociální třídy automaticky odstranilo nejúspěšnější a nejzkušenější zemědělce ze zemědělské pracovní síly. Způsobilo to také to, že mnoho nezkušených rolníků opustilo zemědělství, a to buď ze strachu, odporu, nebo jednoduše, protože většina odešla na průmyslová pracovní místa. V důsledku této kampaně proti bohatým rolníkům bylo méně zemědělských dělníků. Ti, kteří zůstali v pracovní síle, byli obecně méně úspěšní a méně produktivní zemědělci než ti, kteří byli vyhnáni. Nedokázali zvládnout hospodaření.

Výrobní problémy vznikly poměrně rychle během první vlny kolektivizace. Ačkoli od roku 1948 do roku 1951 vzrostl GAP o 19 %, do roku 1953 klesl na 14 % hodnoty GAP z roku 1948, tržní produkce se snížila na polovinu a zemědělství opustilo 900 000 lidí (Průcha 2002). Velká část zemědělské pracovní síly odešla do průmyslu. Ačkoli mnozí byli nuceni odejít ze zemědělství, mnoho lidí se rozhodlo vstoupit do průmyslové pracovní síly dobrovolně.

Jedním z hlavních problémů bylo, že půda násilně odebrána bohatým rolníkům a poskytnuta kolektivním a státním farmám prostě nedostala péči, kterou získala od rolníků. V mnoha případech rolníci s menšími půdními statky, a dokonce

i kolektivními farmami nebyli ochotni převzít správu těchto nově dostupných pozemků, protože si uvědomili, že nejsou schopni je obdělávat. Výnos z těchto pozemků, které byly primárně extenzivně obdělávány, proto výrazně poklesl (Jech 2001). Například:

Některé příklady nesprávného postupu při přesídlování rodinných příslušníků odsouzených kulaků z roku 1953:

„V obci Vysoká v okrese Mělník byl těsně před loňskou sklizní vzat do vazby kulak s 44 ha půdy, protože obvinil Státní traktorovou stanici z toho, že nemohl posekat své seno. Okresní a místní národní výbor tak byl ponechán s požadavkem na řízení sklizně. Kvůli špatné organizaci bylo přezráno 17,5 % ha, a navíc na poli zůstalo 0,57 ha pšenice, 72 arů ovsa, 2,9 ha vojtěšky, 1 ha brambor a 2,3 ha z řepy nebyly sklizeny a zůstaly na poli... Dobytek nebyl ošetřován a podzimní práce a orby nebyly prováděny vůbec“ (Jech 2001, s. 144).

Problémy způsobené kolektivizací se v pohraničí znásobily. Kolektivizace v pohraničí probíhala mnohem rychleji, když nově příchozí osadníci, kteří byli často zavázáni státu, viděli vstup do kolektivních farem jako způsob, jak se zbavit svých dluhů (Slezák, 2007). Kolektivizace v pohraničí byla ukončena v roce 1957. Vzhledem k tomu, že většina nově příchozích zemědělců byla poměrně chudá, organizace kolektivních farem to odrážela. Většina kolektivních farem byly "kompletní" farmy s rostlinnou i živočišnou výrobou (Topinka 2002). Přestože se zde kolektivizace setkala s větší popularitou než kdekoli jinde v zemi, hospodářské výsledky to neprokázaly. Intenzita výroby byla extrémně nízká. Například kolektivní farmy v příhraničních oblastech produkovaly o 27 % méně brambor než jejich protějšky ve vnitrozemí, a to i za podobných přírodních podmínek. 47 % všech ekonomicky slabých, neziskových kolektivních zemědělských podniků se nacházelo v pohraničí v roce 1957 (Slezák 2007).

Z těchto důvodů začaly desítky zemědělců znovu opouštět pohraničí, především z kolektivních farem. Státní farmy si vedly lépe, protože byly schopny dávat svým zaměstnancům stabilní a konzistentní mzdy. Mnoho kolektivních farem bylo přeměněno na státní farmy, jen aby byly v provozu. To také sloužilo prospěšnému politickému

účelu, vzhledem k tomu, že půda na západoněmecké hranici byla pod státní kontrolou. V roce 1957 CC CPC (Ústřední výbor KSČ) určilo, že hlavním důvodem špatné produkční výkonnosti byl nedostatek zemědělských pracovníků. V některých oblastech byl pouze jeden pracovník na 10 ha. Dalšími důležitými důvody byla nedostatečná mechanizace a realizace centrálního plánování, které nebraly v úvahu specifika každého zemědělského podniku (Topinka 2002).

Družstva byla součástí centrálně plánovaného hospodářství včetně plánování a řízení cenové a mzdové soustavy. Družstva nemohla rozhodovat samostatně. Do vedení družstev byli dosazováni členové strany, tímto krokem si strana prosazovala a upevňovala svůj politický vliv. Dle Ing. Ludmily Němcové, CSc. se dokonce uvažovalo, že státní vlastnictví (jako vyšší forma) a družstevní vlastnictví (jako nižší forma) se bude v budoucnu sbližovat, až se postupně obě formy vlastnictví – státní a družstevní splynou v jednu formu vlastnictví (Váňa 1995). Družstva byla rozčleněna na tři typy. V tzv. I. typu JZD se organizovala spolupráce a sousedská výpomoc při hlavních pracích a každý člen měl sklizeň ze svého vlastního pozemku. V II. typu JZD se již rozorávaly všechny meze a uskutečňovaly se společné osevy na scelené půdě. Lidé byli odměňováni dle vykonané práce a v závislosti na množství vložené půdy. Pro III. a IV. typ JZD jsou charakteristické svody dobytka, společná živočišná výroba, vytváření nedělitelných fondů JZD a odměňování podle pracovních jednotek bez přihlídnutí k rozsahu vložené půdy. Půda zůstávala formálně ve vlastnictví členů a JZD k ní mělo prakticky neomezené uživatelské právo. Od let 1954–1955 se při zakládání JZD I. a II. typ již nevyskytoval a rovnou se zakládala JZD III. typu. (JECH 2008)

Další formou vlastnictví byl státní statek, který byl zřízen vládním nařízením č. 81/1951 o organizaci státních statků, který byl vydán podle § 42, odst. 1 zákona č. 241/1948 Sb. o prvním pětiletém plánu. Státní statek je zřizován na zasedání okresního národního výboru. Státní statky jsou řízené národními výbory na základě vydaného Statutu na základě zákona ze dne 25. května 1960 o národních výborech. Cílem státních statků bylo plnění pětiletých hospodářských plánů. Základním úkolem státních statků je: vyrábět rostlinné a živočišné výrobky pro zásobování obyvatelstva potravinami, maximálně využívat půdu a rozvíjet technologii, vytvářet vzorové formy hospodaření, rozvíjet přidruženou průmyslovou výrobu nebo jinou doplňkovou činnost,

aby se dosáhlo co nejvyšší efektivity výroby při optimalizaci pracovních sil a prostředků. Státní statky se řídí organizačním řádem. K 1.1.1962 obhospodařovaly státní statky 1298 tisíc ha zemědělské půdy, tj. 17,6 % celkové výměry půdy v ČSSR (Cvrkva 1962).

Jako technická pomoc zemědělců vznikaly strojní a traktorové stanice (STS). V roce 1947 bylo založeno ústředí zemědělských strojních stanic při státních lesích a statcích. Ústředí zemědělských strojních stanic mělo 3 hlavní úkoly: převzetí státních strojních stanic od národních výborů, zakládat další strojní stanice, aby v každém okrese byla alespoň jedna traktorová stanice a převzetí strojních stanic při hospodářských družstev. Další etapou ve vzniku STS byla kolektivizace zemědělství v padesátých letech, kdy v roce 1949 vznikají první JZD. Hlavním úkolem vznikajících strojních a traktorových stanic bylo maximálně pomáhat nově se tvořícím JZD, malým a středním rolníkům. Doba byla bouřlivá, politicky vypjatá, přinášela mnoho zvrátů v jednání zemědělců. STS byla pověřena výkupem zemědělských strojů od statkářů a velkých sedláků, které jí pak byly přiděleny do správy. Začátek padesátých let byl dobou ostrého boje, docházelo k poškozování – uřezaným plachtám u samovazů, železo a balvany v obilí či ve snopech obilí. Docházelo k poškozování sklizňových strojů s nemalými škodami. STS začala přijímat odpovědnost za přípravu půdy, setí, sklizeň i výmlat u nově založených JZD, tak i u soukromě hospodařících rolníků. V roce 1950 přecházejí JZD na vyšší formy hospodaření a začíná první rozorávání mezí.

4.1.3 Koncept průmyslové supervelmoci

Třetím problémem, který způsobil pokles zemědělské produkce, bylo začlenění československé ekonomiky do Rady pro vzájemnou hospodářskou pomoc (RVHP). Ve srovnání s ostatními zeměmi sovětského bloku mělo Československo silnou průmyslovou základnu a bylo jedinou zemí, která mohla být považována za plně průmyslovou ekonomiku (s výjimkou východního Německa). V důsledku toho se Československo stalo hlavním výrobcem strojů pro země RVHP. Současně se v důsledku studené války zintenzivnil tradičně silný zbrojní průmysl. Tato role výrobce zbraní a strojů byla nejprve vnučena Československu Sovětským svazem, ale tento ekonomický koncept byl nakonec Československem přijat a řídil ekonomiku až do konce šedesátých let (Kaplan 2000).

I když restrukturalizované hospodářství bylo pro Sovětský svaz přínosné, přineslo Československu ekonomické, a nakonec i ekologické problémy. Zaměření na průmysl mělo dramatický dopad na zemědělství. Strojní zařízení mělo být vyrobeno a vyvezeno do ostatních zemí RVHP výměnou za zemědělské produkty a jiné potraviny. Do jisté míry měl průmysl nahradit zemědělství v Československu. Zemědělské investice tedy neuspokojily potřeby kolektivizace, což vyžadovalo masivní investice. Až do šedesátých let byly nízké investice do zemědělství dostatečné k udržení zemědělské reprodukce (Kaplan 2000).

4.1.4 Shrnutí vývoje československého zemědělství 1945-1960

První fáze kolektivizovaného zemědělství byla velmi neúspěšným obdobím pro rozvoj zemědělství. Mnoho nejlepších zemědělců bylo nuceno opustit zemědělství a zanechat menší, méně talentovanou pracovní sílu, aby pracovala na stejném množství půdy. Organizace byla ubohá. Do zemědělství nebyly provedeny vhodné investice, protože Československo zahájilo plán na plnou podporu těžkého průmyslu. Chyběla tedy potřebná zemědělská strojní zařízení a další intenzifikační opatření, jako jsou umělá hnojiva, pesticidy, vylepšené hybridy atd.

Aby toho nebylo málo, v letech 1945 až 1961 zmizelo 565 000 ha zemědělské půdy. Hlavní demografická změna v pohraničí zanechala mnoho farem opuštěných, které byly nahrazeny lesem. V tomto období se zalesněné plochy zvýšily, ale stejně tak i "jiné oblasti", které zahrnovaly průmyslové oblasti, městské oblasti, těžební oblasti atd. (Bičík, Jeleček 2005, Jeleček 1995). Toto zvýšení lze považovat především za důsledek zvýšených investic do průmyslu. V tomto období došlo k větším změnám ve využívání půdy než v jakémkoli jiném období od roku 1845 (Jeleček 2001). Kombinace těchto faktorů způsobila pokles zemědělské produktivity.

4.2 Šedesátá léta – přechodné období

V červenci 1960 CPC oficiálně prohlásila, že socialismus v Československu dosáhl plného vítězství (Kubačák 1995). Kolektivizace tak oficiálně skončila v Česku, i když v horských oblastech Slovenska bude pokračovat až do 70. let (Průcha 2002). Teprve

v tomto okamžiku byla politická práce ve venkovských oblastech dokončena, aby se CPC a vláda mohly zabývat otázkami zemědělské výroby. Na 12. kongresu CPC konaném v roce 1962 prezident a první tajemník CPC Antonín Novotný k tomu přiznal: *„Základní příčinou dosud nedostatečné úrovně zemědělství je malá péče o půdu. Tento základní úkol rozvoj zemědělské výroby nebyl dostatečně zdůrazněn a v našich plánech plně zabezpečen. Je pravda, že do té doby, dokud v zemědělství nezvítězily socialistické výrobní vztahy, bylo třeba základní pozornost v politické a ekonomické činnosti strany i státu věnovat tomuto úkolu.“* (Novotný 1962, s.14). Proto se v tomto období dramaticky změnilo zaměření zemědělské politiky.

Velká část usnesení o směřování národního hospodářství učiněného na tomto kongresu se zabývá změnami v zemědělské politice (Usnesení XII. sjezdu KSČ o hlavních směrech dalšího rozvoje naší socialistické společnosti 1962). Hlavním cílem československé společnosti byl rozvoj zemědělské produkce, a proto byl stanoven cíl dosáhnout plně průmyslového zemědělství do roku 1970. Za účelem dosažení tohoto cíle považovali za nezbytné zaměřit se na zvýšení rostlinné produkce se specifickým cílem maximálního výnosu z minimální plochy při zachování produktivity práce a snížení nákladů na vstupy. Mezi zmíněná intenzifikační opatření patřila i pokračující zlepšení půdy, vedle zvýšení používání umělých hnojiv na 200 kg živin na hektar a zvýšení produkce herbicidů a dalších chemických látek. Kromě toho uznali potřebu investovat do nábory mladých zemědělských pracovníků a potřebu zajistit lepší odbornou přípravu a vzdělávání. Zemědělství bylo zapotřebí změnit materiálně i organizačně. Bylo třeba provést více kapitálových investic.

Dalším opatřením zaměřeným na zlepšení zemědělské produkce bylo sloučení kolektivních farem do větších výrobních jednotek, i když na kongresu nebylo podrobně řešeno. V roce 1954 se na desátém kongresu KSČ již hovořilo o přechodu drobné zemědělské produkce na rozsáhlé socialistické zemědělství (X. sjezd KSČ, projevy a dokumenty 1954). V celé komunistické éře panovala pomýlená víra, že větší se lépe vyrovná zemědělské produktivitě. Tyto fúze se týkaly především připojení k nevýkonným zemědělským podnikům s lepšími výsledky. Záměrem tedy bylo odstranit špatně fungující zemědělské podniky (Slezák 1998). Do jisté míry úspěchy zemědělství začínající v roce 1966 byly přičítány těmto fúzím.

Ačkoli tato intenzifikační opatření byla zavedena, začala se zvyšovat zemědělská produktivita až po zahájení hospodářských reforem. V tomto období byly omezeny ukazatele směrnice v oblasti plánování a byly odstraněny administrativní překážky, které bránily kolektivním zemědělským podnikům provádět nezemědělské hospodářské činnosti a udržovat zahradní pozemky. Zvýšily se nákupní ceny, byl povolen prodej přebytečného zemědělského zboží a zemědělci získali větší sociální zabezpečení. To vedlo ke zvýšení pobídek a iniciativ na straně kolektivních zemědělských podniků. Průmysl však nebyl schopen zajistit zemědělství všechny nezbytné požadavky na intenzifikaci, a proto až do roku 1965 GAP nadále stagnoval (Kubačák 1995). V polovině šedesátých let bylo zemědělství na pokraji opětovného získání své role v národním hospodářství.

13. kongres CPC konaný v roce 1966 pokračoval touto stejnou politickou cestou a bylo učiněno zvláštní usnesení o zemědělské politice (Rezoluce XIII. sjezdu KSČ o zemědělské politice strany 1966). Dosažení průmyslového zemědělství, které bylo konkrétněji definováno jako hospodářsky efektivní intenzifikace zemědělské produkce, bylo opět hlavním cílem. Bylo také zdůrazněno, že veškerá zemědělská půda a technologický pokrok v zemědělství musí být plně využity. Kromě těchto kroků se rozhodli, že 1. ledna 1967 bude zaveden nový systém řízení zemědělství.

4.2.1 Ekonomická reforma

V Československu byla druhá polovina šedesátých let obdobím hospodářské reformy vyplývající z minulých hospodářských neúspěchů v padesátých a na počátku šedesátých let. První pětiletý plán (1951-1955) selhal do roku 1953. V letech 1954 a 1955 byla ekonomika tažena ročními plány. Druhý pětiletý plán (1956-1960) byl oficiálně schválen parlamentem v říjnu 1958, více než v polovině období plánu. Tento plán v podstatě nikdy neexistoval a v tomto období byly použity pouze roční plány. Přestože byl třetí pětiletý plán (1960-1965) schválen včas, měl podobný osud jako jeho předchůdci; rozpadl se a byl nahrazen ročními plány (Šulc 1998).

Tyto reformy vyvrcholily Pražským jarem v roce 1968. Součástí těchto liberalizačních reforem bylo zavedení zlepšeného systému řízení zemědělství v roce 1967. Hlavními principy tohoto nového systému řízení bylo vytvoření jednotných nákupních cen, uznání

potřeby re-kompenzace společenských výrobních nákladů, sjednocení kompetencí ekonomických nástrojů ve státním a družstevním sektoru, zavedení odstupňované daně z půdy založené na přirozených podmínkách, oslabení plánování směrnice a geografické alokace produkce. Tato opatření kodifikovala a prohloubila hospodářské reformy, které byly zahájeny v první polovině desetiletí. Výsledkem bylo vytvoření primitivního socialistického trhu. To mělo významný dopad na hospodářskou účinnost a dopady na životní prostředí v následujících letech (Šilar 1990).

4.2.2 Shrnutí šedesátých let

V roce 1966 GAP konečně nahradil meziválečný mezník GAP z roku 1936. V tomto období kolektivizované zemědělství doznělo. Zaměření zemědělské politiky bylo přesunuto z politického procesu kolektivizace do ekonomického zaměření zvyšování GAP prostřednictvím intenzifikace. Investice do zlepšení kvalifikace zemědělských pracovních sil a pokročilejších technologií, včetně strojů, odvodnění, zavlažování, chemických látek, rostlinných hybridů a lepších plemen zvířat v kombinaci s liberalizovanou hospodářskou politikou, zvýšily GAP v druhé polovině desetiletí.

5 Dopady industrializace zemědělství na ekonomickou strukturu čs. hospodářství

Industrializace zasáhla do české krajiny, zejména aktivitami hospodářskými: zemědělstvím, lesním hospodářstvím, těžbou nerostných surovin, dopravou, vodohospodářskými díly. Industrializace zasáhla také ve formě urbanizace do vývoje měst, prudkým rozvojem rekreačních aktivit.

Mezi industriální změny patří bezesporu kolektivizace, která citelně proměnila krajinu, budování dálničních sítí, přehradních nádrží, změna orientace českého průmyslu na hornictví, hutnictví, strojírenství a zemědělství s vysokou spotřebou energie a využívání nekvalitních surovin.

Industrializace zemědělství měla velký vliv na ekonomickou strukturu čs. hospodářství. Kolektivizace zemědělství je spojena zejména s násilným vyvlastňováním zemědělské půdy, zabavováním statků a hospodářství. Násilná kolektivizace také ovlivnila ráz venkova, ovlivnila lidské osudy. Letitá, po staletí budovaná, hospodářství byla zničena komunisty. Lidské osudy mnohdy končily tragicky. Tradice předávaná z otců na syny vymizela. Z vesnic zmizel klasický venkovský život. Zemědělští boháči a nepřizpůsobiví zemědělci byli vystěhováni a přesídlováni, byla pro ně vytvořena nová pracovní pozice.

Hospodářství ČSR postupně přecházelo násilně na direktivní plánovanou ekonomiku, řízenou příkazy z komunistické SSSR. Lidé byli nuceni plnit nejprve dvouleté plány obnovy hospodářství, později pětileté plány, které byly zavedeny po vzoru SSSR. Jejich plnění bylo přísně hlídáno představiteli KSČ.

Ústupky režimu a uvolnění kolektivizace se ukázalo jen jako dočasný stav. Nebyly projevem „zmoudření“ režimu, nýbrž jen taktickým manévrem k získání stability. X. sjezd KSČ konaný v polovině roku 1954 se snažil docílit snížení odhlášek z JZD a JRD a použil k tomu účelu opětovné zesílení represálií „neplničů“ a „kulaků – sabotérů“.

Nově se začala používat štvavá propaganda a kromě Polska, Maďarska či NDR v Československu naprosto nepřipustili existenci soukromého sektoru. Spolu s tím trvali na likvidaci selského stavu. Zbývala otázka, jakým způsobem. Po poradě se Sovětským svazem ÚV KSČ rozhodl o nekompromisním provádění strategie omezování a potlačování „kulactva“, přičemž současně vláda nutila zemědělce dodržovat nesplnitelné kvóty a posléze předat půdu do vlastnictví státu.

Stabilizovaná JZD přijímala nakonec tyto „kulaky“ do svých řad s přihlédnutím k nepravděpodobnosti rozvrácení těchto družstev „vesnickými kapitalisty“. Prezident Antonín Novotný slavnostně vyhlásil v červenci 1960 vítězství socialismu v Československu. V tomto čase již nebylo potřeba potírat, omezovat a likvidovat selský stav a skončil tedy hon na sedláky. „Vesniční boháči“ (vlastníci 20–50 ha půdy) v roce 1949 spravovali 35 159 hospodářství a statků, na rozdíl od roku 1957, kdy to bylo již jen 1 251 statků. Prestiž a počet sedláků po tvrdé agitaci značně klesly a selský původ byl na obtíž při vzdělávání, či získávání zaměstnání. Vše toto vydrželi jen nejtvrďší zemědělci, ostatní vstoupili do JZD nebo „uprchli“ do měst.

Pro ideál „všelidového společného vlastnictví“ byla zemědělská družstva pouhým článkem v řetězu změn a jen mezistupněm k cíli. Z tohoto důvodu v letech šedesátých a sedmdesátých probíhaly procesy družstevních spolků a jejich spojování do větších celků. Tohoto ideálu nebylo nikdy dosaženo.

Kolektivizace měla velký zápor, který spočíval v násilném odtržení statků a polností od původních majitelů. Na druhou stranu vidím klady kolektivizace ve spojování malých políček, která se technologicky lépe obhospodařovala, hromadná výroba v živočišné i rostlinné výrobě snižovala náklady. Technologicky se začala více využívat mechanizace v zemědělství, která se efektivněji uplatňovala. Mechanizace zemědělství zvýšila produktivitu a snížila potřebu manuálních prací. Snižovaly se náklady a hospodaření bylo efektivnější. Bohužel komunistický režim přisoudil zemědělství druhořadou úlohu, kdy především preferoval těžký průmysl-strojírenství. Finanční zdroje byly přesměrovány na strojírenství a v zemědělství chyběly primární investice, které byly dlouhodobě minimální. V důsledku chybějících finančních prostředků lidé

odcházeli ze zemědělství a z venkova. Byl nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Jedna ze zásadních příčin úpadku zemědělské produkce byla nevhodně zvolená strategie, kdy komunistický režim předpokládal, že výměnný obchod stroje za obiloviny s agrárními zeměmi nahradí zemědělskou produkci. Což se bohužel nestalo. Ekonomické výsledky – data byla často komunistickým režimem nadhodnocena.

Dalším dopadem industrializace zemědělství, který je pro mnohé české podniky citelný i dnes jsou velmi pečlivě provedené pozemkové reformy a následné znárodnění. V Československu vymizel v zemědělství soukromý sektor. Vznikala velká zemědělská družstva s farmami. V 20. letech 21. století je Česká republika touto industrializací znevýhodněna, protože mnohé zemědělské podniky nedosáhnou na dotační podmínky Evropské Unie. Dotační programy jsou vypisovány Evropskou Unií pro malé a střední zemědělce, ale z důvodu větších ha výměr mnohých družstev a podniků na ně nemohou dosáhnout. Česká republika je tak znevýhodněna v dotační politice oproti např. sousednímu Polsku, kde nebyla tak důsledně provedena pozemková reforma, proto Polsko dosahuje na dotační podmínky Evropské Unie ve větší míře než Česká republika.

Kolektivizace měla silný ideologicko-politický důvod. Hlavním důvodem bylo odstranění „maloburžoazie“.

Důsledky industrializace zemědělství jsou v naší společnosti viděny dodnes.

6 Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala problematice dopadů industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech. Bakalářská práce si kladla za cíl identifikovat dopady industrializace zemědělství na čs. ekonomiku v 50. a 60. letech.

V bakalářské práci popisuji a hodnotím situaci v okolním světě po 2. světové válce, situaci ovlivněnou poválečným rozdělením Evropy. V práci analyzuji a následně hodnotím důležité dohody a programy vztahující se k řešené problematice.

V této práci dále popisuji ekonomickou a hospodářskou situaci v ČSR po druhé světové válce, analyzuji a hodnotím důležité dekrety, reformy a zákony, které byly vydané s cílem stabilizovat čs. ekonomiku. Popisuji a hodnotím nástup KSČ do vedení země, nastolení centrální plánované ekonomiky a proces industrializace zemědělství. V závěru své práce syntetizuji dopady industrializace na čs. ekonomiku v 50. a 60. letech.

Přínosem této práce je konstatování dopadů na industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech z pohledu začátku 21. století.

Mezi hlavní dopady industrializace zemědělství řadím:

- násilnou kolektivizaci, která je spojena zejména s vyvlastňováním zemědělské půdy, zabavování statků a hospodářství. Násilná kolektivizace ovlivnila ráz českého venkova a ovlivnila lidské osudy. Letitá, po staletí budovaná hospodářství byla komunisty zničena. Tradice předávání statků z otců na syny zmizela. Kolektivizace měla silný ideologicko-politický důvod. Hlavním důvodem bylo odstranění „maloburžoazie“,
- nevhodně zvolená strategie finančních investic, zemědělství byla přisouzena druhořadá pozice za preferovaným strojírenstvím, v zemědělství chyběly primární investice, v důsledku toho lidé odcházeli ze zemědělství a chyběli kvalifikované pracovní síly,
- přechod na direktivní plánovanou ekonomiku a v důsledku toho striktní plnění plánů nejprve dvouletých a poté pětiletých stanovených vládou KSČ,

- nenávratné změny v krajině, ze které vymizely meze a v důsledku toho je krajina náchylná na eroze půdy, v krajině zmizely polní cesty, které po léta oddělovaly jednotlivé polnosti,
- znevýhodnění v dotační politice EU z důvodu velkých ha, podniky nedosáhnou na dotace pro malé a střední podniky.

Dle mého názoru jsem stanovený hlavní cíl a doplňující dílčí cíle splnila. V závěru práce uvádím hlavní dopady industrializace na Československu v období 50. a 60. let.

Tato bakalářská práce se mi vypracovávala velmi příjemně a byla mi také přínosem. Rozšířila jsem si vědomosti o tomto období a mohla jsem si následně vytvořit vlastní názor a ohodnotit dopady industrializace na ekonomiku Československa.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

25 let Československa: statisticko-ekonomický přehled vývoje socialistického Československa v letech 1945–1970. Praha: Svoboda, 1970. 270 s.

BĚLINA, Pavel. Dějiny evropské civilizace. 4., upr. vyd. Praha: Paseka, 2002. 317 s. ISBN 80-7185-473-5.

BIČÍK, I., JELEČEK, L. Political Events Factoring into Land-Use Changes in Czechia in the 20th Century. In: MILANOVA, E., HIMIYAMA, Y., BIČÍK, I. (eds.) Understanding Land-Use and Land-Cover Change in Global and Regional Context. Enfield, USA and Plymouth, UK: Science Publishers, Inc. 2005. pp. 165-186. ISBN 1-57808-365-6.

CRKVA, František, Miroslav ZICH a Vladimír KROTIL. Ekonomická příručka pro pracovníky státních statků. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1962. 27 s.

GERŠLOVÁ. Hospodářské dějiny, kapitola VI., Vývoj československé ekonomiky 1945–48, část Hospodářství po skončení války. VŠB-TUO, Ekonomická fakulta, 2002.

GOTTWALD, K. Kupředu k vybudování socialismu v naší vlasti. In: Protokol IX. sjezdu KSČ v Praze dne 25. – 29. května 1949. 1st ed. Prague: Svoboda, 1949. pp. 118-160.

JECH, K. Soumrak selského stavu 1945-1960. 1st ed. Prague: Ústav pro soudobé dějiny, 2001. 252 p. ISBN 80-7285-010-5.

JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-902-7.

JELEČEK, L. Využití půdního fondu České republiky 1845-1995: hlavní trendy a širší souvislosti. Sborník ČGS. vol. 100, no. 4, 1995, pp. 276-291.

JELEČEK, L. Historical Development of Society and LUCC in Czechia 1800-2000: Major Societal Driving Forces of Land Use Changes. In: Bičík, et al. (ed.) Land Use/Land Cover Changes in the Period of Globalization. Prague: Department of Social

Geography and Regional Development, Charles University Faculty of Science, 2002. pp. 44-57. ISBN 8086561-04-6.

KAPLAN, K. Kořeny československé reformy 1968 – I. Československo a rozpory v sovětském bloku – II. Reforma trvalé nemocné ekonomiky. 1st ed. Brno: Doplněk, 2000. 326 p. ISBN 80-7239-061-09.

KUBAČÁK, A. Dějiny zemědělství v českých zemích – II. díl 1900-1989. 1st ed. Prague: Ministerstvo zemědělství, 1995. 254 p. ISBN 80-7084-134-6.

KYPROVÁ, Věra. Ekonomická stránka přechodu od kapitalismu k socialismu. Praha: Státní Nakladatelství politické literatury, 1960. 200 s. Velká knihovna politické ekonomie (Státní nakladatelství politické literatury).

PRŮCHA, Václav. 30 let budování socialistické ekonomiky Československa. Praha: Horizont, 1978. 151 s. Na pomoc národnímu hospodářství.

PRŮCHA, V. Vývoj zemědělské výroby v Československu v období socializace vesnice. In: RAŠTICOVÁ, B. (ed.) Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. 1st ed. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2002. pp. 31–45. ISBN 80-86185-18-4.

PŠENIČKOVÁ, Jana. Zbytkové statky v Čechách: 1919–1948. Praha: Státní ústřední archiv, 1998. 139 s. ISBN 808547543x.

PULPÁN, Karel. Nástin českých a československých hospodářských dějin ČSR do roku 1990, 1. díl. Praha: Karolinum, 1993. 302 s. ISBN 80-7066-785-0.

PULPÁN, Karel. Nástin českých a československých hospodářských dějin ČSR do roku 1990, 2. díl. Praha: Karolinum, 1993. 303–578 s. ISBN 80-7066-786-9.

Rezoluce XIII. Sjezdu KSČ o zemědělské politice strany. In: XII. Sjezdu Komunistické strany Československa. 1st ed. Prague: Svoboda, 1966. pp. 442-451.

SIRŮČEK, Pavel. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie: (vývoj, současnost, výhledy). Slaný: Melandrium, 2007. 511 s. ISBN 978-80-86175-03-4.

SLEZÁK, L. Základní otázky českého zemědělství ve 20. století. In: KOHNOVÁ, J. (ed.) Dějepis a kritické myšlení. 1st ed. Prague: Porta Linguarum, 1998. pp. 67-73. ISBN 80901833-5-2.

SLEZÁK, L. II. kapitola: Zemědělské osídlování. In: ČAPKA, F., SLEZÁK, L., VACULÍK, L. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. 1st ed. Brno: CERM, 2005. pp. 33-92. ISBN 80-7204-419-2.

SLEZÁK, L. Pohraničí českých zemí na pokračování (Dosídlování v padesátých letech 20. století). *Acta Oeconomica Pragensia*, vol. 15, no. 7, 2007. pp. 383-394.

ŠILAR, J. Dotace do agrokomplexu. *Finance a úvěr*. vol. 40, no. 6, 1990. pp. 409-416.

ŠULC, Zdislav. Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945–1995. Brno: Doplněk, 1998. 116 s. ISBN 80-7239-005-8.

TOPINIKA, J. Specifika kolektivizace v českém pohraničí (1949-1960). In: RAŠTICOVÁ, B. (ed.) *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. 1st ed. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2002. pp. 229-234. ISBN 80-86185-18-4.

ULRICH J., Zajištění půdy drobným pachtýřům, Ústřední dělnické knihkupectví (A. Svěcený) v Praze II, Hybernská ul. 7, 1919, 23 s.

Usnesení XII. Sjezdu KSČ o hlavních směrech dalšího rozvoje naší socialistické společnosti. In: XII. sjezd Komunistické strany Československa. 1st ed. Prague: ÚV KSČ, 1962. pp. 90-109.

VÁŇA, Daniel. Systém centrálně plánovaných ekonomik v zemích střední a jihovýchodní Evropy a příčiny jeho rozpadu: Praha, 24. – 26. března 1994. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995. 245 s.

VOŽENÍLEK, Jan. O rozdělení velkostatků k účelu vnitřní kolonisace. Praha, 1919. Knihovna České agrární společnosti. 80 s.

X. sjezd Komunistické strany Československa – projevy a dokumenty. (Special edition of *Nová mysl* no. 7) Prague: Rudé právo, 1954. pp. 651-952.

Elektronické zdroje

Aion CS, s.r.o., *Dekret č.63/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o Hospodářské radě*. [online], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-63>, [cit. 4.8.2019], © 2010–2020 Aion CS, s.r.o.

Aion CS, s.r.o., *Dekret č.100/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.* [online], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-100>, [cit. 4.8.2019], © 2010–2019 Aion CS, s.r.o.

Aion CS, s.r.o., *Dekret č.101/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského.* [online], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-101>, [cit. 4.8.2019], © 2010–2019 Aion CS, s.r.o.

Aion CS, s.r.o., *Dekret č.102/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o znárodnění akciových bank.* [online], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-102>, [cit. 4.8.2019], © 2010–2019 Aion CS, s.r.o.

Aion CS, s.r.o., *Dekret č.103/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o znárodnění soukromých pojišťoven.* [online], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-103>, [cit. 4.8.2019], © 2010–2019 Aion CS, s.r.o.

Aion CS, s.r.o., *Zákon č.192/1946 Sb. Zákon o dvouletém hospodářském plánu.* [online], Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-192>, [cit. 4.8.2019], © 2010–2019 Aion CS, s.r.o.

Economicshelp.org., *Centrální plánovaná ekonomika.* Dostupné z: https://www.economicshelp.org/blog/glossary/central-planning/?fbclid=IwAR0kou4p4GM7WQSKDUFgGb8JdF_1hJQgO_ItDVuMm20DaeqE40eyub6ZcuE, [1. 2. 2020], Copyright © 2020 Economicshelp.org

History.com Editors, *Marshall Plan.* Dostupné z: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/marshall-plan-1?fbclid=IwAR2lyT4ighLB1mArheGtmJqCrIuEuZzG1kAamSOOigy6zCSFxgmAGrctgg>, [1. 2. 2020], Copyright © 2020 H History

MUNI IS – Informační systém Masarykovy univerzity, *Evropa po druhé světové válce (1945-1965)*. Dostupné z: <https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/dejiny/web/img/mapy/hq/02.jpg>, online [4.8.2019], © 2019 MUNI IS

Slovník cizích slov, *Fideikomisní panství*. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.net/fideikomisni-panstvi-1266066112/>, [14. 9. 2019], © 2006–2019 Slovník cizích slov.net

Totalita.cz, *Přídělový systém*. Dostupné z: http://totalita.cz/vysvetlivky/syst_pridel.php [13. 8. 2019], Copyright © 1999–2019 Tomáš Vlček

Právní normy České republiky

Záborový zákon č. 215 Sb., ze dne 16. dubna 1919

Zákon ze dne 27. května 1919 č. 318 Sb., o zajištění půdy drobným pachtýřům

Zákon přídělový č. 81/1920 Sb., – § 24 a 25

Zákon náhradový č. 329/1920 Sb., – § 50

Vládní nařízení zbytkové statky č. 74/1923 Sb.

Vládní nařízení zbytkové statky č. 117/1922 Sb.

Č. 63/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 25. srpna 1945 o Hospodářské radě

Č. 100/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 24. října 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

Č. 101/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 24. října 1945 o znárodnění podniků průmyslu potravinářského

Č. 102/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 24. října 1945 o znárodnění akciových bank

Č. 103/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 24. října 1945 o znárodnění soukromých pojišťoven

Č. 108/1945 Sb., Dekret presidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy ze dne 25. října 1945

Zákon č. 192/1946 Sb. ze dne 25. října 1946 o dvouletém hospodářském plánu

Zákon č. 55/1947 Sb., ze dne 1. dubna 1947 o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu

Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém plánu

Zákon č. 81/1951 Sb., o organizaci státních statků

Vládní nařízení č. 57/1952 Sb., ze dne 4. listopadu 1952 – povinnost sestavovat seznamy lidí ze selského stavu

Zákon č. 51/1949 Sb., ze dne 9. července 1959 o výkupu zemědělských výrobků

Seznam tabulek

Tabulka 1 Sociální složení obyvatelstva (v %)	20
Tabulka 2 Úbytek obyvatelstva v letech 1900-1910	23
Tabulka 3 Schéma aktérů v hospodářském systému a jejich odpovědnosti	29
Tabulka 4 Struktura národního hospodářství podle sfér společenské činnosti v letech 1948–1970 (v %)	38

Seznam obrázků

Obrázek 1 Mapa – Evropa po 2. světové válce (1945–1965).....	14
--	----

Seznam použitých zkratk

CC CPC – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

CPC – Komunistická strana Československa

ČSR – Československá republika

EHS – Evropské hospodářské sdružení

ES – Evropské sdružení

EU – Evropská unie

EUROATOM – Evropské společenství pro atomovou energii

GAP – hrubý zemědělský produkt

ha – hektar

HDP – hrubý domácí produkt

hl – hektolitr

JRD – jednotné rolnické družstvo

JZD – jednotné zemědělské družstvo

KNV – krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

Kč – Koruna československá

Kčs – Koruna československá

LM – Lidové milice

mld – milión

MNV – místní národní výbor

NATO – Severoatlantická aliance

NDR – Německá demokratická republika

ONV – okresní národní výbor

OSN – Organizace spojených národů

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci
Sb. z. a n. – Sbírka zákonů a nařízení
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SRN – Spolková republika Německa
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
STS – strojní a traktorová stanice
UNRRA – Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu
US – americký
USA – Spojené státy americké
USD – Americký dolar
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Abstrakt

SÝKOROVÁ, P. (2020). *Dopady industrializace na československou ekonomiku v 50. a 60. letech.* (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: industrializace, centrální plánovaná ekonomika, znárodnění, kolektivizace, pozemková reforma, měnové reformy

V předložené práci je řešeno téma dopady industrializace na čs. ekonomiku v 50. a 60. letech. Hlavním cílem práce je syntéza dopadů na čs. ekonomiku v 50. a 60. letech se zaměřením na industrializaci zemědělství při použití dílčích cílů práce. Mezi dílčími cíli práce je: analýza politické situace v okolním světě po 2. světové válce, analýzy politické situace v ČSR, charakteristika měnových reforem, pozemkových reforem, syntéza nástupu plánované centrální ekonomiky a jejich dopad na ekonomiku ČSR.

Výstupem práce je zhodnocení a výčet dopadů industrializace na čs. ekonomiku v 50. a 60. letech na základě analýz. Dle mého názoru bakalářská práce uceleně pojednává o ekonomické a politické situaci v ČSR v 50. a 60. letech, zejména o procesu industrializace a kolektivizace zemědělství. Pro případné zájemce o tuto tematiku, jistě bude tato bakalářská práce dobrým pomocníkem při dalším odborném studiu.

Abstract

SÝKOROVÁ, P. (2020). *The effects of industrialization on the Czechoslovak economy in 50 and 60 years*, (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics.

Key words: industrialization, central planned economy, nationalization, collectivization, land reform, currency reform

The thesis covers the effects of industrialization on Czechoslovakia economy in the 50s and 60s. The main point is the synthesis of the impacts on Czechoslovakia. economy in the 50s and 60s with a focus on industrial agriculture as sub-objective of the work. Analysis of political situations in the surrounding world after World War II, mainly in the Czechoslovak Republic, characteristics of monetary and land reforms, synthesis of the procedures of the central planned economy and their impact on the Czechoslovak economy.

The output of the work is the evaluation and enumeration of the impacts of industrialization on Czechoslovakia. economy in the 50s and 60s based on analyzes. In my opinion, the bachelor's thesis comprehensively deals with the economic and political situation in the Czechoslovak Republic in the 50s and 60s, especially the process of industrialization and collectivization of agriculture. For those interested in this topic, this bachelor's thesis will certainly be a good helper in further professional study.